

השבת - מקדש הזמן

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

לעילוי נשמות:

אבי מורי ה"ה משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט ז"ל
אמי מורתני, אצילת הנפש, ה"ה דרניזל וינרוט ע"ה (בת ר' אריה אפטרגוט ז"ל)
חמותי, ה"ה נעכא (נלי) שטרנטל (בת ר' מנחם הלוי שיף ז"ל)

ת.נ.צ.ב.ה

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה כב סימן יג

יג [ד, טז] ויצא קין מלפני ה', מהיכן יצא, רבי יודן בשם ר' איבו אמר הפשיל דברים לאחוריו ויצא, כגונב דעת העליונה, רבי ברכיה בשם רבי אלעזר ברבי שמעון אמר יצא כמפריס וכמרמה בבוראו, רבי חמא בשם רבי חנינא בר רבי יצחק אמר יצא שמח, היך מה דאת אמר (שמות ד) הנה הוא יוצא לקראתך וגו', פגע בו אדם הראשון א"ל מה נעשה בדינך, א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדה"ר = אדם הראשון = מטפח על פניו, אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדה"ר ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת וגו', א"ר לוי המזמור הזה אדה"ר אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' וגו'.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

אני יקרא בין שאלתי לך ?

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה יא סימן ח

ח ד"א למה ברכו, ר' ברכיה ורבי דוסתאי ורבי שמואל בר נחמן, רבי דוסתאי אומרים שאין לו בן זוג, חד בשבתא, תרי, תלתא, ארבעתא, חמשא, ערובתא, שבתא לית לה בן זוג, ר' שמואל בר נחמן אמר שאינו נדחה, י"ט נדחה, יוה"כ נדחה, שבת אינה נדחית, תני ר"ש בן יוחאי אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע לכולן יש בן זוג, ולי אין בן זוג, א"ל הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך היינו דבור (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

ב' וחולו של מועד יש מסתפקין בו וכו'. התוספות בסוף פרק הקומץ (לו: ד"ה יצאו) כתבו אהא דאמרינן יצאו שבתות ימים טובים שהם עצמם קרויים אות לאו משום דאסירי בעשיית מלאכה דאפילו חול המועד דשרי בעשיית מלאכה איכא אות בפסח דאסור באכילת חמץ ובסוכות דחייב בסוכה ומיהו בפרק בתרא דמועד קטן (יט.) משמע דחולו של מועד חייב בתפילין ומיהו לאו ראייה היא דהנך תנאי לטעמייהו דאית להו שבת זמן תפילין הוא ואח"כ הביאו ראייה מירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ד) דחול המועד חייב בתפילין והרא"ש (הל' תפילין סי' טז) כתב כל זה וכתב הילכך מסתברא לפרש גמרא דילן דלא פליגא אירושלמי ונפרש ימים טובים דומיא דשבתות דאות שלהן שמירת שבת מעשיית מלאכה וכתב עוד שבספר העתים כתוב בשם גאון שאסור להניח תפילין בחול המועד והרא"ש דחה דבריו ואח"כ כתב ויש שמניחין תפילין בלא ברכה והמברך לא הפסיד ע"כ והמרדכי (הל' תפילין יג.) כתב בשם ר"י דנראה ראייה גמורה מן הירושלמי דחול המועד חייב בתפילין וכתב עוד ובסמ"ק (סי' קנג יד.) וכן בספר התרומה פירשו דיש להניח בלא ברכה ומיהו מהר"ם היה מברך עליהם מההיא דירושלמי שהבאתי עכ"ל והרשב"א כתב בתשובה (ח"א סי' תרצ, ובמיוחסות סי' רלז) שאין מניחין תפילין בחול המועד וכן דעת התוספות והראב"ד ז"ל וכן אנו נוהגים עכ"ל: ועכשיו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד ושמתתי שמקודם היו מניחים אותם בחול המועד כדברי הרא"ש ואח"כ מצאו שכתב רבי שמעון בר יוחי במאמר אחד שאסור להניחם בחול המועד ועל כן נמנעו מלהניחם בחול המועד* וכן כתב מורי דודי הה"ר יצחק קארו ז"ל בתשובה והמאמר ההוא איתיה במדרש הנעלם לשיר השירים (זוהר חדש דפוס מונקאטש שה"ש ח.) על פסוק (שיר השירים א ג) לריח שמניך טובים וזה לשונו רב המנונא סבא הכי אמר אלין אינון ימים דאיקרונ טובים ואינון תפילין דרישא דקודשא בריך הוא מנח להון ועל דא איקרונ טובים בגין דאינון נהרין ברישא דקודשא עילאה ובכל אתר ימים טובים אינון תפילין דרישא דקב"ה מנח להון חולו של מועד דלא איקרי יום טוב אלין תפילין דדרועא דהא לית לה לסיהרא מגרמא כלום אלא מנהירו דיום טוב תפילין דדרועא דאיהו תפילין של יד לא נהירו אלא מגו נהירו דתפילין של ראש תפלה דרישא יום טוב תפלה דדרועא חולו של מועד ושפיר קאמר והכי איהו ועל דא חולו של מועד אינון לענין עבידתא בגוונא דיום טוב ואיצטריך חדוא בגוונא דיליה ובגיני כך באלין יומין דאינון תפילין דמארי עלמא אסור לאנחא שאר תפילין דהא אלין יומין דאינון תפילין עילאין שראן על רישיהון דישאל קדישין. רבי אלעזר שאיל לרבי שמעון אבוי תינח תפילין דרישא דשריין על רישיהון דישאל קדישין ביום טוב תפילין דדרועא דאיהו חולו של מועד היך אגן אחידן לה א"ל בגין דאגן אחידן לה ואיהי יד כהה אסור למיעבד עבידתא בסטרא דילה ואיצטריך למעבד חדוא בסטרא דתפילין דרישא ועמא קדישא אחידן תפילין ושריא עלייהו ביום טוב ובחולו של מועד ואסיר לאעברא תפילין דמארי עלמא ולאנחא תפילין אחרנין דאינון דוגמא ודיוקנא לתתא. למלכא דבעי לנטרא לעבדיה א"ל עביד דיוקנא דחותמא דילי כל זימנא דההוא דיוקנא יתחזי עלך כולי עלמא יזועון וידחלו מין לבתר מגו רחימו עילאה דקא רחים ליה מלכא ייהב בידיה חותמא דגושפנקא עילאה דיליה כיון דאחיד חותמא עילאה דמלכא בידיה שביק מיניה ההוא דיוקנא דאיהו עבד אי ההוא עבדא דחי חותמא עילאה דמלכא בגין ההוא חותמא דאיהו עבד ודאי בר קטולא הוא ההוא עבדא בגין דאיהו עבד קלנא בחותמא דמלכא ולא חייש ליה ובגיני כך אסיר לעמא קדישא לדחיה חותמא דמלכא עילאה דשרא עלן בגין דיוקנא דאגן עבדין האי במועד ובחולו של מועד וכל שכן בשבת דכולא שרא עלן. ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש מי יערב לבו לגשת לעבור בקום עשה על דברי רבי שמעון בן יוחי המפליג כל כך באיסור הנחתן:

1. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לא סעיף ב: (ב' ב בחוה"מ גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו, שימי חול המועד (ו) ג ב' גם הם אות. הגה: ג) וי"א שחול ג' המועד חייב בתפילין (ב"י בשם הרא"ש). <ב> וכן נוהגין בכל גלילות אלו (ז) להניחם במועד ז' ולברך עליהם, אלא (ח) שאין מברכים עליהם ד בקול רם בבהכנ"ס כמו שאר ימות השנה.

תשובת מרן הגרי"ז מבריסק זיע"א

בפניני רבנו הגרי"ז מבריסק זיע"א (להגרמ"מ שולזינגר שליט"א) מביא על בחור מחו"ל שלמד בא"י ונכנס אצל רבנו מרן הגרי"ז זצוק"ל ושאלו: אני מחו"ל, לומד כעת בא"י, במקומנו בחו"ל נוהגים להניח תפילין בחול המועד, כאן בארץ הקדש נוהגים שלא להניח תפילין בחול המועד, אם כן באתי ממקום שנוהגים להניח למקום שנוהגים שלא להניח, ואיך עלי להתנהג כאן בזה?
השיב לו מרן הגאב"ד דבריסק זיע"א על אתר: אין זה מידי דתליא במנהגא, אלא מחלוקת הפוסקים....!

הפוסקים הסוברים שאסור להניח

בספר תפלה למשה (להרה"ג ר' משה קרויזר שליט"א, פרק כ"ז ס"א) הביא דעות הפוסקים הסוברים שאסור להניח בחוה"מ תפילין, שגם הם "אות", בפסח — איסור אכילת חמץ, ובסוכות — ישיבת הסוכה. ואלו הם: תוס' במועד קטן (י"ט ע"א ד"ה רב יוסף) בשם בעל הלכות גדולות, ותוס' במנחות (לח ע"ב ד"ה ושמרת), הרא"ש (בהלי קטנות ס"י ט"ז) הביא שבספר העיתים לחר"י מברצלונה כתב כן בשם גאון, ובשו"ת תמים דעים להראב"ד (ס"ח מ'), והרשב"א בתשו' (ח"א ס"י תר"צ) וע"י בשו"ת הרדב"ז (ח"ד ס"ח) מש"כ בדברי הרשב"א. והגהות מיימונית (נפ"ד מהלי תפילין ה"י) בשם ר"י, והאשכול (הלי תפילין ס"י כ"ט) בשם גאון, והריטב"א והמאירי (במ"ק י"ח ע"א) בשם כמה ראשונים. והב"י (ס"י לא) בשם מדרש הנעלם, (שיר השירים על הפסוק: לריח שמנד טובים) וסיים: וכיון שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש, מי יערב לבו לגשת לעבור בקום ועשה על דברי רשב"י המפליג כל כך באיסור הנחתם. וכ"כ בשו"ע שם סעיף ב', והרמ"ע מפאנו ס"י ק"יח.

ובמהרש"ל בתשובה (ס"י צ"ח): ובני ארץ ישראל שאינם מניחים תפילין כלל בחוה"מ, לפי שהרשב"א בא וביטל המנהג ע"פ סברתו כנ"ל, שתפס דעת ר"י בעל תוס', ולא שחשו לבד לדברי הזוהר עכ"ל. וכן באור צדיקים (ס"י ט"ו אות ז') כתב: שנהגו בכל ארץ ישראל שלא להניח תפילין בחוה"מ כדעת הרשב"י, וכן נהג הגר"א שלא להניחם בחוה"מ. והביאו בחי' אדם (כלל י"ד סעיף ט"ז), וע"י בביאור הגר"א שם. וכ"כ באות חיים ושלוש (עמוד צ"ט) שכן נהגו מייסדי הישוב האשכנזים הפרושים, ה"ה הגאון בעל תקלין חדתי, ושכן נהגו על פי שיטת רבם רבנו הגר"א זצ"ל. וכן מייסדי כוללי החסידים הגה"ק מהר"מ מוויטעפסק מתלמידי רבנו הבעש"ט זצ"ל. וכ"כ בשו"ת אבני נזר (ס"י ב'), וכ"כ בעוד פוסקים. והנה ראיתי בשדה חמד (ח"א עמוד 464) שהביא הזוהר חדש שיר השירים (עמוד סב הוצאת הסולם) מאן דמנח תפילין אצטרך למחדי, ועל דא כתיב: "ושמחת בתגד" בתפילין דמארי עלמא איצטרך למיחדי, וחזוה דא, במועד בתפילין דרישא ובחולו של מועד בתפילין דדרועא, וביאר שו"י"ט צריכים שמחה וגם תפילין צריכים שמחה, לכן אין להניח תפילין בחול המועד, שלא לערב שמחה בשמחה והוסיף: שכן מצא בשו"ת רשב"י (ס"י ט) שכתב כן מדעתו בדעת השו"ע הנ"ל, שסובר שאין מניחין תפילין בחוה"מ, משום שאין מערבין שמחה בשמחה.

תפילין בחול המועד — דברי הזוהר הקדוש

כתב הבית יוסף (ס"י ל"א) וז"ל: ועכשו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד ושמעתי שמקודם היו מניחים אותם בחול המועד כדברי הרא"ש ואח"כ מצאו שכתב רבי שמעון בר יוחי במאמר אחד שאסור להניחם בחול המועד וכן כן כתב מורי דודי הח"ר יצחק קארו ז"ל בתשובה והמאמר ההוא איתיה במדרש הנעלם לשיר השירים (זוהר חדש דפוס מונקאטש שה"ש ח.) על פסוק (שיר השירים א ג) לריח שמניך טובים וזה לשונו:

רב המנונא סבא הכי אמר אלין אינון ימים דאיקרין טובים ואינון תפילין דרישא דקודשא בריך הוא מנח להון ועל דא איקרין טובים בגין דאינון נהרין ברישא דקודשא עילאה. רב המנונא סבא אמר כך, אלו הם ימים הנקראים טובים, והם תפילין של ראש, שהם תפילין שהקב"ה מניח אותם, ולכן הם נקראים טובים, משום שהם מאירים בראש הקודש העליון.

ובכל אתר ימים טובים אינון תפילין דרישא דקב"ה מנח להון חולו של מועד דלא איקרי יום טוב אלין תפילין דדרועא דהא לית לה לסיהרא מגרמא כלום אלא מנהירו דיום טוב.

ובכל מקום ימים טובים הם תפילין של ראש, שהקב"ה מניח אותן, חולו של מועד, שלא נקרא יו"ט, הם תפילין של הזרוע, כי אין ללבנה, שהיא המלכות, כלום מעצמה, אלא ממה שמקבלת מאורו של יום טוב.

תפילין דדרועא דאיהו תפילין של יד לא נהירו אלא מגו נהירו דתפילין של ראש תפלה קדישא יום טוב תפלה דדרועא חולו של מועד ושפיר קאמר והכי איהו. תפילין של הזרוע, שחן תפלה של יד, אינה מאירה אלא מתוך האור של תפילין של ראש. ומפרש, תפלה של ראש, הוא ימים טובים. תפלה של זרוע, הוא חולו של מועד. ויפה אמר רב המנונא, וכך הוא.

ודא על דא חולו של מועד אינון לענין עבידתא בגוונא דיום טוב ואיצטריך חדוא בגוונא דילה ובגיני כך באלין יומין דאינון תפילין דמארי עלמא אסור לאנחא שאר תפילין דהא אלין יומין דאינון תפילין עילאין שראן על רישיהון דישראל קדישין. וע"כ חולו של מועד, הוא בענין עשיית מלאכה, כמו יו"ט, וצריך להיות בשמחה כמו ביו"ט. ומשום זה בימים האלו שהם בחינת התפילין של רבון העולם, דהיינו ימים טובים, אסור להניח בהם שאר תפילין, כי ביו"ט אסור להניח תפילין, כי אלו הימים, שהם בחינת התפילין העליונות שורים על ראשיהם של ישראל הקדושים.

רבי אלעזר שאיל לרבי שמעון אבוי תינח תפילין קדישא דשריין על רישיהון דישראל קדישין ביום טוב תפילין דדרועא דאיהו חולו של מועד היך אנן אחידן לה. שאל רבי אלעזר לרבי שמעון אביו, אמר לו, זה נכון בתפילין של ראש, שחן שורות על ראשיהם של העם הקדוש ביום טוב, אבל בתפילין של יד, שהוא חולו של מועד ולא יו"ט, איך אנו נאחזים בה?

א"ל בגין דאנן אחידן לה ואיהי יד כהה אסור למיעבד עבידתא בסטרא דילה ואיצטריך למעבד חדוא בסטרא דתפילין קדישא. אמר לו, משום שאנו אחוזים בה, במלכות, והיא נקראת יד כהה, ע"כ אסור לעשות מלאכה בחול המועד מצדה, וצריכים לעשות שמחה בחול המועד, מצד תפילין של ראש, כלומר: מצד שחול המועד מקבל מיו"ט, שהוא תפילין של ראש, ע"כ צריכים להיות בשמחה בחוה"מ.

ועמא קדישא אחידן תפילין ושריא עליהו ביום טוב ובחולו של מועד ואסיר לאעברא תפילין דמארי עלמא ולאנחא תפילין אחרנין דאינון דוגמא ודיוקנא לתנא. והעם הקדוש אחוזים בתפילין של רבון העולם והן שורות עליה ביו"ט, ובחולו של מועד, תפילין של ראש ביו"ט, ושל יד בחול המועד, ואסור להעביר התפילין של רבון העולם מעל ראשיהם ולהניח תפילין אחרים שהם דמיון וצורה שלמטה.

למלכא דבעי לנטרא לעבדיה א"ל עביד דיוקנא דחותמא דילי כל זימנא דהוא דיוקנא יתחזי עלך כולי עלמא יזועון וידחלון מינך לבתר מגו רחימו עילאה דקא רחיס ליה מלכא ירב בידיה חותמא דגושפנקא עילאה דילה כיון דאחיד חותמא עילאה דמלכא בידיה שביק מיניה ההוא דיוקנא דאיהו עבד. בדומה למלך שרצה לשמור את עבדו, א"ל עשה לך חותם כצורת החותם שלי, כל זמן שצורה זו נראית עליך, הכל יזועו ויפחדו ממך. אחר כך מאהבה עליונה שהמלך היה אוהב אותו, נתן בידו את החותם העליון של טבעתו, כיון שאחזו בידו החותם העליון של המלך, עזב אותו צורת החותם שהוא עשה.

אי ההוא עבדא דחי חותמא עילאה דמלכא בגין ההוא חותמא דאיהו עבד ודאי בר קטולא הוא ההוא עבדא בגין דאיהו עבד קלנא בחותמא דמלכא ולא חייש ליה ובגיני כך אסיר לעמא קדישא לדחיה חותמא דמלכא עילאה דשרא עלן בגין דיוקנא דאנן עבדין האי במועד ובחולו של מועד וכל שכן בשבת דכולא שרא עלן. אם אותו העבד דחה אותו החותם העליון של המלך, בשביל אותו חותם שעשה בעצמו, ודאי בן מות הוא אותו העבד, משום שעשה בזיון בחותם המלך, ולא דאג לכבודו. ומשום זה אסור לעם הקדוש לדחות חותם המלך העליון השורה עלינו ביו"ט וחוה"מ, משום צורה זו שאנו עושים, דהיינו התפילין שאנו מניחים. **ע"כ דברי הזוה"ק.**

ומסכס הבית יוסף: ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש מי יערב לבו לגשת לעבור בקום עשה על דברי רבי שמעון בן יוחי המפליג כל כך באיסור הנחתן.

כי בו שבת וגו'. צריך לדעת כוונת הכתוב במאמר זה. ונראה לפרש לפי מה שכתבנו למעלה כי העולם היה חסר הקיום עד שבאתה שבת ועמד העולם. ויש להעיר בזה שאותם ימים קודם שבאה שבת במה היה העולם עומד וכשם שהספיק לחיות באותן ימים בלא נפש השבת היה מתמיד והולך:

אכן מצינו כי הקדוש ברוך הוא גילה הדבר במה שאמר (שמות כ')¹ בעשרת הדברות כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו' הרי גילה כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים * לטעם הנודע לו גם ידוע ליודעי אמת. ונתחכם ה' וברא יום אחד הוא ידוע לה' ובו ביום חוזר ה' ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששת ימים וכן על זה הדרך זולת זה היום היה העולם חרב בגמר ששת ימים וחוזר לתוהו ובוהו וצריך ה' להכינו פעם ב' ובאמצעות שבת העולם עומד, והוא אומר כי בו פירוש באמצעות יום זה שבת מכל מלאכתו ופירש מה הוא המלאכה היא הבריאה עצמה כי לא מהתיקון שהוא המעשה לבד שבת אלא גם מהבריאה, וכבר כתבתי למעלה שהבריאה היא יש מאין והוא מה שנברא ביום ראשון בדיבור אחד והמעשה הוא התיקון אשר תיקן דבר יום ביומו ובאמצעות יום שבת משפיע בכללות העולמות רוח המקיימת עוד ששת ימים. ולפי פירושינו זה מצאנו נחת רוח במאמר אחד שאמר ז"ל (שבת קיט ב) כל המקדש וכו' ואומר ויכלו וגו' כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ע"כ. ודבריהם רחוקים ודחוקים לפי הנראה מי שמע כזאת שיבא אדם וישתתף בדבר שכבר נגמרה מלאכתו אין אחר מעשה כלום ובמה יעשה שותף. עוד מה היא הפעולה הגדולה הזאת שבאמצעותה ישיג השגה זו:

ועוד לו יהיה שיהיה מעשה זה גדול עד מאוד מנין להם לומר דבר זה שהוא נעשה שותף ואם לצד הגדלת השכר היה להם להגדיל שכרו לחלק לו ברבים (ישעי' נג)² ואורך ימים וגבורה ועושר וכו' ומנין מצאו להאריך לשון לצד עילאה להשתתף עמו במעשה בראשית. ולמה שפירשתי אמת יהגה חכם ודבר ה' בפייהם אמת בטעם צודק כי להיות שהשבת הוא המקיים העולם כל ששת ימים ואחר עבור ששת ימים יבא שבת אחרת ויחיהו ויקיימהו עוד ששת ימים אחרים, ולך לדעת כי מציאות השבת בעולם הוא קיומו שמקיימים אותו כי אם אין מקיימים שבת אין שבת, ותמצא שאמרו ז"ל (שבת קנא ב) חלל עליה שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה ואם אין שומר שבת מה זאת עושה. ולזה כל המקדש את השבת וכו' פירוש מקיים ושומר קדושתו באמצעות זה ישנו לשבת ומאמצעותו מתקיים העולם. הראת לדעת כי הוא המקיים העולם ואין לך שותף גדול מזה כדין וכהלכה. ולך לדעת כי מיום ברא אלהים אדם לא חסר העולם דבר המעמיד צדיק יסוד עולם שהוא שומר שבת כי אדם שומר שבת היה ע"ה (שוח"ט צב) ואחריו קם שת בנו כי הוא היה צדיק גמור ואחריו כמה צדיקים וכשזה נופל כבר בא השמש שומר שבת מתושלח וכו' נח שם אברהם וכו' ומשם לא פסקה שמירת שבת מישראל ואפילו במצרים היו שומרי שבתות כמאמרם ז"ל (שמו"ר פ"א) ונכון. והגם שכתבנו למעלה בפירוש פסוק ויכלו כי העמדת העולם הוא בחשק הקבלת אור המקיף והישר בנעלמות אין זה מכחיש לדברינו כאן כי זולת השבת אין השגה בעולם להכיר לכסוף ולכלות אל הבורא והבן:

1. שמות פרשת יתרו פרק כ פסוק יא: כי ששתי ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם ונח ביום השביעי על-יין ברה ה' את יום השבת וקדשהו: 2. ישעיהו פרק נג פסוק יב: לכן אחלק לך גרבים ואת עצומים יתלק שלל תנחת אשר העגרה למנות נפשו ואת פשעים נמנה והוא חטא גרבים נשא ולפשעים יפגיע: 0

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

ראש ישיבת קול תורה
ירושלים

מאמר על קדושת השבת ומהות התשובה

דרשה לשבת שובה

ויצא קין מלפני ה', מהיכן יצא, רבי תמא בשם רבי חנינא בר רבי יצחק אמר יצא שמח, היך מה דאת אמר הנה הוא יוצא לקראתך וגו', פגע בו אדם הראשון א"ל מה נעשה בדינך, א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדה"ר מטפח על פניו, אמר כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדה"ר ואמר מזמור שיר ליום השבת, (מדרש רבה בראשית פרשה כ"ב אות י"ג). ויש להתבונן מהו הקשר בין מעלת התשובה לענין השבת.

והנה שגינו בסנהדרין נח, ב ואר"ל עובד כוכבים ששבת חייב מיתה שנאמר ויום ולילה לא ישבותו, (רש"י, עכו"ם ששבת ממלאכתו יום שלם חייב מיתה שנאמר יום ולילה לא ישבותו, וקא דריש ליה לא ישבותו ממלאכה, דאבני אדם נמי קאי, ולא תימא לא ישבותו אהך שבת עתים דקרא אתי כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות), ואמר מר אוהרה שלהן ר"ל לשם חובה קאמר דלכוון לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה לישראל, או אחד בשבת ששבותין בו, אלא מנוחה בעלמא קאמר להו שלא יבטלו ממלאכה, ואפ"י יום שאינו בר שביתה - שני בשבת - יומא קמא דלאו יום בר שביתה נקט, וה"ה דהוי מצי למנקט שלישי ורביעי). ודין זה צ"ב דבשלמא גוי ששבת בימות החול חייב מיתה מהלכתא דיום ולילה לא ישבותו, אבל גוי ששבת כיום השבת מ"ט חייב מיתה, כיון דשבת היא עדות על חידוש העולם וזכרון מעשה בראשית, וגם גוי חייב להאמין בזה ומה הטעם לחייבו מיתה.

וגם צ"ב מאי דאמרינן בשבת קיט, ב אמר רב המנונא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר ויכולו אל תקרי ויכולו אלא ויכלו, וקשה תרתי, חדא דהלא בריאת העולם הושלמה בששת ימי המעשה, והיאך שייך להיות שותף במעשה בראשית לאחר שהכל הושלם בתחילת הבריאה, ועוד כיצד נעשה שותף במעשה בראשית ע"י אמירת ויכולו, דבשלמא מאי דדרשינן בשבת י, א כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, דכתיב הכא ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב וכתיב התם ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, והרי דיין שדן דין אמת

נמסר ע"י משפחת המחבר זצ"ל. תודתנו נתונה להרב ברוך אויערבאך שליט"א ולהרב אהרן שדמי שליט"א.

לאמיתו הוא מסייע בקיום העולם, ושפיר יש להחשיבו כשותף להקב"ה במעשה בראשית, אבל מה שייכות יש לשבת בשותפות במעשה בראשית.

והנראה דשומא עלינו לדעת כי השבת איננו יום מנוחה במוכן הפשוט שכל המנוחה היא לצורך עבודה בששת ימי המעשה, אלא מנוחת השבת היא שורש לכל הקדושות, והקב"ה מנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדושתו ביום שבת קודש, ומבואר דלא אמרינן דהקב"ה מנחיל מנוחה לעמו ישראל גרידא, דבכה"ג ניתן לפרש דהוי מנוחה לשם עבודה דאתיה בתר השבת, אלא שהקב"ה מנחיל מנוחה לעמו ישראל "בקדושתו ביום שבת קודש", והיינו דהמנוחה גופא היא מנוחה שהיא קדושה.

והכי נמי מוכח מדכתיב בפ' כי תשא (שמות לא, יג), ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשיכם, ובגמ' שבת י, ב ילפינן מסיפא דקרא לדעת כי אני ה' מקדשכם דאמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם, ופרש"י להודיעם אני בא שאני רוצה לקדשם. ומבואר דמהות השבת אינה מנוחה גרידא, אלא מנוחה הנובעת מכח הקדושה. ובמכילתא פרשת כי תשא (לא, יד) עה"פ ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם דרשינן כי קדש היא לכם מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל.

וזהו ענין נשמה יתירה דאמר רבי שמעון בן לקיש נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו שנאמר שבת וינפש וכו' (ביצה טז, א), ותוספת נשמה זו מקורה בתוספת הקדושה שזוכים לה בשבת, ונמצא שמכח השבת מתקרב כל אדם בפרטות וגם כל הכלל כולו אל שורשו ונעשה דבוק בה' ודבקות בו יתברך היא עיקר רצונו.

ועיין באור החיים (בראשית ב, ג) שדקדק בפסוק (שמות כ, יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, דאין הכוונה לתיאור זמן בכמה ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, דא"כ היה צריך להיות כתוב כי בששת ימים עשה ה' וכו', אלא הכוונה היא עפ"י דברי הגמ' בתגיגה יב, א שהיה העולם רופף ורועד עד שבאה שבת ונתקיים העולם ונתייטר, והיינו כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כוח בעולם זולת לעמוד ששת ימים, וברא ה' יום אחד והוא השבת וכו' ביום חוזר ה' ומשפיע נפש בעולם שיעור המקיים עוד ששת ימים, וכן על זה הדרך, וזולת זה היום היה העולם חרב בגמר ששת הימים וחוזר לתוהו ובוהו והיה צריך ה' להכינו פעם שניה ובאמצעות השבת העולם עומד. והזכית שם שמיום ברא אלוקים אדם על פני האדמה לא עברה שבת אחת שלא היה מי שישמור את השבת, ואילולא זאת לא היה קיום לעולם.

ונמצא לפי"ז דמאי דדרשינן במדרש תהלים מזמור קי"ט עה"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים, מהו דברך נצב בשמים איזהו דבר הנצב בשמים, אלא אמר הקב"ה על מה השמים עומדים על אותו דבר שאמרתי יהי רקיע בתוך המים ויהי כן וכתב כי הוא אמר ויהי וגו', אותו הדבר שאמר הוא עשה, לכך נאמר הוא ציוה ויעמוד, בדבר ה'

שמים נעשו ובאותו הדבר שברא אותן כו הם עומדים לעולם, לכך נאמר לעולם ה' דברך נצב בשמים. ולמבואר צ"ל דכל הקיום של הפסוק לעולם ה' דברך נצב בשמים בששת ימי המעשה הוא מכח קדושת השבת.

סגולה זו שכל העולם מתקיים מכח שמירת השבת ניתנה לעם ישראל, ורק אומה זו נצטווה לשמור על השבת שנאמר (שמות לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת, ועי"ז ששומרים את השבת הרי הם גם עושים את השבת שנאמר ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת. וכ"ה במדרש רבה בראשית פרשה י"א אות ח' עה"פ ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו, אמרה השבת לפני הקב"ה ליום א' יש בן זוג את יום שני, ליום שלישי יש את יום רביעי, ליום חמישי יש את יום ששי, ולי אין בן זוג, א"ל הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני א"ל הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך, היינו דיבור זכור את יום השבת לקדשו. ולכן מובן מאי דכתיב (שמות לא, יז) לעשות את השבת כרית עולם ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, והיינו שכל קיום השבת הוא ברית כרותה רק בין הקב"ה ובין בני ישראל ולא שום אומה אחרת.

ומעתה יהא ניחא הא דכל האומר ויכולו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית והיינו דמאחר ונתבאר דע"י קדושת השבת זוכים לתוספת קדושה, והיינו שהאדם מתדבק בה', ובוה שמציל את העולם מלהתמוטט הרי הוא נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ולא קשה מהא דבריאית העולם הסתיימה בסוף ששת ימי הכריאה, דזה אינו דהקב"ה לא נתן כח בכריאה להתקיים מעבר לששה הימים הראשונים, וכל הקיום אח"כ הוא רק מכח השבת, וניחא דהוי שותפות בעצם ההמשך של קיום העולם.

אלא דכל זה שייך באיש הישראלי שהוא זה הזוכה כמה שהשבת מוספת קדושה, וכמו דאמרינן בתפילת השבת כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, וכמבואר לעיל דאין יום השבת יום מנוחה גרידא אלא מנוחת השבת היא ממקור הקדושה, וממילא ניחא דאין לעכור"ם שייכות לשבת, דרק ישראל הם הראויים לקדושה ולדבקות בה', וכל ההשבתה של גוי בענין שבת היא רק בגדר מנוחה לצורך העבודה של ימי המעשה, וא"כ הגוי ששוכת הרי הוא משפיל את ערך השבת כזה שכביכול הוא גם בפרשת השבת, וכאילו שבשבת יש רק מציאות של מנוחה ללא קדושה.

ולפי"ז ניחא דדינו של גוי ששבת דחייב מיתה, דהרי מצינו שמי שמבזה את השבת כך דינו, וכמובא בב"י או"ח סי' ל"א בשם הוהר"ר לענין המניח תפילין בשבת דחייב קטלא כיון שהוא משפיל את האות של השבת ע"י זה שמוסיף אות אחר של תפילין, וכפי שהביא שם בשם הוהר"ר, אי ההוא עבדא דחי תנתייא עילאה דמלכא בגין ההוא חותמא דאיהו עבד, ודאי בר קטלא הוא ההוא עבדא, בגין דאיהו עבד קלנא בחותמא דמלכא ולא חייש ליה, ובגיני כך אסיר לעלמא קדישא לדחיה חותמא דמלכא עילאה דשרא עלן בגין דיוקנא דאנן עבדינן האי במועד ובחווה"מ וכמ"ש בשבת דכולא שרא עלן עיי"ש.

והשתא ניתי לענין התשובה במעשה דאדם הראשון. דהנה אמרו חז"ל בתנחומא פ' האזינו עה"פ הצור תמים פעלו, כתיב ישא ה' פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים, עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל, ת"ל אליך ולא לאומה מעכו"ם שנאמר כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי וכו'. ומבואר שאין התשובה מועלת רק לישראל ולא לשאר אומות, ואין להקשות מנינוה העיר הגדולה דעשו תשובה ועלתה להם, וכבר האריך בזה הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות מאמר תיקור הדין חלק ב' פי"א דכלפי הגויים אין ההנהגה בגדר מחילה על חטאים, אלא שהקב"ה נוהג בהם במידת מאריך אף גרידא, שהעונש נדחה להם לזמן מאוחר יותר, משא"כ אצל ישראל ע"י תשובה נמחק החטא ועיי"ש. וצ"ב מה הטעם שאין לעכו"ם את מעלת התשובה.

והנה ידוע דאת רום ערכה של התשובה לא השיגו לא החכמה ולא הנבואה ולא התורה, כמבואר בילקוט תהלים רמז תש"ב עה"פ טוב וישר ה' וז"ל טוב וישר ה', למה טוב שהוא ישר, ולמה ישר שהוא טוב, שאלו לחכמה חוטא מה עונשו א"ל חטאים תרדוף רעה, שאלו לנבואה חוטא מה עונשו א"ל הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לתורה חוטא מה עונשו א"ל יביא אשם ויתכפר לו, שאלו להקב"ה חוטא מה עונשו א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו, הה"ד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך שהוא מורה דרך לחטאים שיעשו תשובה. ויש להבין מהו הסוד הגנוז בתשובה שהיא למעלה מכל השגה.

והנראה לומר דיסוד התשובה היא מתהילותיו של הקב"ה, וכפי שמבאר הרבינו יונה בשערי תשובה שער א' אות מ"ה את הפסוק (תהלים נא, ו) לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, דכשאדם חוזר בתשובה ומודה כי לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי, ועיי"ז הקב"ה מוחל עוונותיו, זה למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, והוי שבח למקום ב"ה שבכוחו יכול למחול לשבים אליו באמת, וסיבת המחילה היא "כדי להראות לעמים צדקתך סליחתך ביום דבריך ודיןך בעת שפטך אותי ולשון למען הוא כי גודל החטא הוא סיבה להודיע את גודל הצדקה בסליחתו", והביא ע"כ את המשל שהביאו חז"ל במדרש תהילים מזמור נ"א, משל לרופא שראה את המכה ואמר כמה המכה הזאת מכה רבה מאד, אמר החולה והלא אשר הוכיתי מכה נחלה, לא היתה זאת כי אם לבעבור הגלות צדקת רפואתך, ובעבור הראות את כוחך, ומבואר דכח מחילת העוון הוא קידוש שמו יתברך.

אלא שהדבר תמוה שהרי סו"ס האדם בשעה שעשה עבירות הרי הוא פגם בעצמו וכיצד יוכל להתעלות שוב לאותה דרגא כלפני החטא, ואנן איפכא אמרינן בסנהדרין צט, א אמר רבי אהבו מקום שבעלי תשובה עומדין שם צדיקים אינן עומדין שם שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב, ברישא רחוק והדר קרוב וכו'.

והאמת יורה דרכו כי בחזרה בתשובה אין הכוונה לשוב חזרה למצב הקודם להיות כבתחילה, דהגע עצמך מי שהוא טועה מעיקרו בעבודת ה' או רשע מעיקרו שלא ראה אור האמת אין הקריאה לחזור בתשובה הולמת כלל. דהוי כאילו אנו אומרים לו להשאר כל ימי ברשעו. אלא עיקר התשובה היא לשוב לשורש עם ישראל ולהתקרב

אל ה'. ואמנם עזיבת החטא בחרטה גמורה וקבלה על העתיד מעיקרי התשובה הם. עם כל זאת אלו הם רק תנאים במעשה התשובה, אבל התשובה עצמה היא הצמאון הגדול לשוב למקור מחצבתו ולדבקה בו, וכלשון הפסוק אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון, והאור היותר גדול ונשגב הוא קרבה לה', כי קרבת אלוקים יחפצון, ובאורך נראה אור.

והתנא במשנה סוף יומא (פה ב') הורה לנו מהי דרך התשובה, אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, והיינו שהקב"ה מטהר את ישראל ומקבלם בתשובה כמו שהמקוה מטהר את הטמאים, ובמקוה מצינו שאם יש כלי מלא מים שנטמאו ניתן לטהרם במקוה ע"י השקה של המים הטמאים במימי המקוה, והביאור הוא שהמים שבכלי נהפכין למי מקוה, ומי מקוה לעולם טהורים הם, ודוקא מים יכולים להטהר במקוה לא שאר משקים, מאחר שהמים שבכלי הם מאותו המין של מי המקוה, ומצא מין את מינו ונזרעו המים הטמאים במי המקוה ונעשו טהורים.

כך הוא האופן שבו כנסת ישראל נטהרת ע"י המקוה ישראל ה' בזמן שחוזרין בתשובה, דמאחר שישראל הם "כי חלק ה' עמו", וישראל וקודשא בריך הוא חד הוא, א"כ הווי כעין מין במינו, ולכן ע"י זה שאדם מתחרט על מעשיו וחפץ להדבק בה' תיכף הוא נעשה טהור, וזוכה לבחינה של אור זרוע לצדיק, ולפי"ז מובן היטב שמעלת התשובה שייכת רק לישראל ולא לעכו"ם, כיון שרק ישראל הם באיכות של מין במינו, כי בנים אתם לה', ומשו"ה מהני השקה במי הדעת והטהרה. והיינו דתנן ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, משא"כ הגויים אינם בדרגת בנים אלא בדרגת עבדים ואינם יכולים לזכות בטהרה של התשובה ע"י זריעה, דהם בגדר של מין בשאינו מינו.

(ובאופן אחר אפ"ל דדוקא ישראל שעליהם נאמר בנים אתם לה' והוי כרחם אב על בנים ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, משא"כ הגויים הם בבחינת עבדים ולא בנים כלפי הקב"ה, והוא עליהם מלך ולא אב, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול).

והכי אמר קרא (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, ודוקא אתם ולא שום אומה ולשון אחרים דלא שייכי לענין הדביקות בה'. וכאשר יתן האדם אל לבו להבין ולהרגיש את האור הגנוז בתשובה. ויתכונן ברוממות מעלתן הגדולה של ישראל, יתעורר בו צמאון עצום לדעת את ה' ולעבדו בכל לב, וזהו עיקר היסוד של תשובה מאהבה.

ומעתה זכינו לביאור בדבריו של אדם הראשון, דלאחר ששמע שקין עשה תשובה ויצא שמח התחיל אדה"ר מטפח על פניו ואמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת, והיינו שאדה"ר שמע את מעלת התשובה שגורמת לקדושה ולדבקות בה', והבין את ערך האדם שיכול להתעלות למדרגה

גבוהה של דבקות אמיתית בה', ועי"ז נתעורר והרגיש דוהי ממש מעלת השבת שהיא המוסיפה קדושה לישראל, וע"י השבת זוכים לקדושה ולדבקות בה'. ועל כן עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת, וכמו שכתוב בזוהר שהשבת היא כללא דאורייתא, כי עיקר התכלית היא להתקדש ולהדבק בה', ויסוד ושורש לכל הקדושות היא השבת.

ועפ"ז יש להבין נמי מאי דאמרינן בשבת ק"ח, ב אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו, והיינו דע"י סגולת השבת זוכה האדם להשיג ולהגיע אל שורשו הן באופן יחידי והן כחלק מן הכלל כולו, וע"י זה זוכים להדבק בה' שהוא מקור הטהרה ונעשה טהור.

וכמו"כ יש להבין בזה מאי דאמרינן בזוהר שתלמיד חכם הוא בבחינת שבת, אף שהשבת היא משמותיו של הקב"ה, והיינו דע"י התורה שעוסק בה הרי הוא מתדבק בה וזוכה לאותה הדביקות שהאדם זוכה לה בזמן היות הנשמה יתירה בקרבו, וזוהי התגלות קדושתו של ישראל יותר מכל העמים, שהרי קודשא בריך הוא וישראל ואורייתא חד הוא.

ולאור כל האמור נראה לבאר נמי את המנהג לומר בתחילת יום הכיפורים את הפסוק אור זרוע לצדיק וכו', והיינו דכיון דאנן קיימינן ביומא דכי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו, וע"י התשובה נזכה לכפרה באופן של טהרה במקוה כמבואר דאתי בגדר זריעה במימי המקוה, ומשו"ה מזכירין הקרא דאור זרוע לצדיק.

אלא דיש להוסיף דמאחר והתשובה מכפרת בתורת טהרה במקוה, הרי דיש לדעת דכמו מקוה דמטהר דוקא באשבורן ולא בזוחלין, והיינו שאם המים באים מעצמם על האדם אין זו טהרה במקוה, אלא צריך שהאדם ילך אל המים, כך הקב"ה שמטהר את ישראל דוקא באופן שפותחין בעצמם פתח כל שהוא ואפילו כחודו של מחט, וזהו מאי דכתיב בסיפא דקרא "לפני ה' תטהרו", והיינו עוד בטרם שהקב"ה מטהר אתכם, תטהרו אתם את עצמכם, וכל אחד יעשה את עצמו ככלי קיבול להכיל בתוכו את מי המקוה, וזוהי ההכנה הנדרשת בתקופת הימים הנוראים לפני ימי יום הדין הקדוש והנורא.

ידוי רצון שנזכה להכנה הראויה לימי הדין הסליחות והרחמים, ויתגלה קדושתן של ישראל שקדש ישראל לה' וכל אוכליו יאשמו, ויקוים בנו ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום.

שמות לה ויקהל

משך חכמה

קרא דבתריה (לעיל לא, טו) דכתיב "כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת"¹², דבמכילתא (לא, יז, [ו]) דריש אין לי אלא עונש על מלאכה של יום, מלאכה בלילה מנין, ת"ל "מחלליה מות יומת" (לעיל לא, יד)¹³, ולכן מייתי הגמרא מקרא דויקהל דכתיב "העושה בו מלאכה" ולא כתיב "ביום"¹⁴, ודו"ק.

הנה בפרשת תשא (לעיל לא, יג) נאמר שבת אחר מלאכת המשכן, ובפרשה זו נאמרה להיפוך מלאכת המשכן אחר שבת, וכבר עמד ע"ז בספר חסידים סימן תקס"ח¹⁵.

ומשו"ה א"ש הא דאמר גבי עגל ביומא (סו, ג) זבח וקטר בסייף⁹, ולא דן אותם כעובדי ע"ז בסקילה (סנהדרין נג, א), שאז עדיין לא היה כהן ולא היה דיני נפשות, רק שבני נח קודם מ"ת ג"כ נהרגו על ע"ז וזהו סייף, שבן נח מיתחו בסייף (שם נו, א)¹⁰. ובתשא (לעיל לא, יג) דכתיב "לדורותיכם", כתיב (שם, פסוק יד) "מחלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה" וכו', וז"ב, ודו"ק.

ובזה מדוקדק לשון הגמרא פרק כלל גדול (שנא ע, א), אם אינו ענין למזיד דכתיב "כל העושה בו מלאכה יומת"¹¹, ולא מייתי

מקור החכמה

- 9. איתמר רב ולוי, חד אמר זיבח וקיטר בסייף גיפף ונישק במגיפה וכו' (וברש"י, זיבח וקיטר הן עבודות שחייבין עליהן לע"ז מיתה כדתנן בארבע מיתות שהן בסקילה, וכאן [בעגל] בסייף שעדיין לא נתפרשו להן ד' מיתות ב"ד, ונידונו במיתת ב"נ שכל מיתתן בסייף כדאמרי' בסנהדרין). ורבינו מפרש דלא כרש"י, אלא הטעם משום דעדיין לא היו סנהדרין. וראה מקוה"ח הערה 33.
- 10. ואינן נהרגין אלא בסייף שכל מיתה האמורה בב"נ אינה אלא בסייף.
- 11. חילוק מלאכות מנלן (וברש"י, שגופי מלאכות מתחלקים לחטאות ואע"פ שבהעלם אחד), אמר שמואל אמר קרא [לעיל לא, יד] מחלליה מות יומת התורה ריבתה מיתות הרבה על חילול אחד (וברש"י, מות יומת מיתות הרבה), האי במזיד כתיב, אם אינו ענין למזיד
- דכתיב [בפסוקינו] כל העושה בו מלאכה יומת תנייהו ענין לשוגג, ומאי יומת בממון (וברש"י, לאפושי קרבנות).
- 12. היינו דזה נכתב בתריה קרא ד"מחלליה מות יומת" שהביאו שם בגמ', וא"כ ל"ל להביא קרא דהכא, הלא אפשר מהך קרא למימר אם אינו ענין.
- 13. היינו דשם בפסוק ט"ו נאמר "כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת", ומשמע דווקא ביום, ולכך נכתב מחלליה מות יומת לדבות אף בלילה. ובמלבי"ם שם, שלכן אמר לשון נקיבה שמוסב ע"ש שבת שכולל גם הלילה שאז שבתה מלאכת הימים, לא על שם יום שהוא לשון זכר.
- 14. ראה יד לחכמה [ג].
- 15. ...האב שמצוה לבנו מעשים מה שחפץ שיעשה תחילה יאמר לו באחרונה, שהרי מלאכת המשכן נאמרה לו למשה תחילה ושמירת שבת

יד לחכמה

בלא"פ א, [ומש"כ המהרש"א ע"ד נ"ב, ואכ"מ], וא"כ ניחא דהיתה הוראת שעה משום דלא היה מיוז מיתה קודם המשכן.
 [ג] בהגהות הגרנ"ו פראג ז"ל על המש"ח כתב ע"ז: כ"כ צהגהות הגאון רא"מ הורצין שם בשנת ח"ל, נקט האי קרא, ולא כל העושה מלאכה ציוס השבת דסמוך למחלליה, משום דהו"א דנריך מחלליה ללילה, ע"י צמכילתא פרשת כי תשא. וז"כ לשון רבינו שכתב ע"ז נחלילת דנריו וזה מדוקדק וכו', איזה שייכות יש לזה לדבריו הקודמים, ואדרבא דלפ"ד מה שכתב כאן יומת היינו צ"ד"ש, א"כ מאי קאמרה הגמרא אם אינו ענין וכו'.

משך חכמה השלם - ב (שמות) כהן, מאיר שמחה בן שמשון קלונימוס עמוד מס 630 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שמות לה ויקהל

משך חכמה

"המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית",
 ושם מעון הש"י, וכמו שאמר שלמה
 (מלכים א' ט, יג) "בנה בניתי בית זבל
 לך". לכן אף מכשירים²², כמו קליית
 העומר וחיבתו (ירושלמי, ר"ה א, ט)²³,
 ואפיית שתי הלחם [למ"ד (מנחות טג, ג)
 דנפסל בלינה ותנור מקדש²⁴], דוחין שבת.
 אבל בנין המשכן והמקדש לא דחי שבת,
 דכ"ז דלא נבנה המקדש אין השכינה
 שורה בישראל, וכאמצעות משכן ומקדש
 השכינה שורה בישראל, וכ"ז שאין שכינה
 שרויה הלא לא נדחה שבת²⁵.

אבל קודם שעשו בני ישראל העגל, הלא
 היה התנאי (לעיל כ, כא) "בכל המקום
 אשר אזכיר את שמי אבוא אליך
 ובדכתיך", והשכינה היתה שורה בישראל

ויתכן, דהנה מלאכת המשכן אינו דומה
 למכשירי עבודה דלא רחו שבת
 (מכילתא לה, א, א, [א] 16, משום דמכשירין
 אפשר לעשותן מערב שבת¹⁷, משא"כ
 המשכן אי אפשר להיות בלא שבת¹⁸, לכן
 הוי אמינא דדחי שבת. ויתכן¹⁹, דבעבודה
 הותרה שבת (שנא קלנ, ג) 20, משום
 דבמשכן הלא שורה הכבוד והשכינה
 מצויה שם, והשבת עדות לבאי עולם
 שהש"ת ברא העולם וחיידשו מהאפס
 המוחלט, והעבודה מורה על השגחת
 הש"י בפרטיות ומקיימו בכל עת ורגע
 ברצונו יתברך וכל העולם הוא מתהווה
 ומתחדש בכל עת ורגע מרצונו יתברך,
 כאמור (מהליס קלו, ז) "לעשה אורים
 גדלים"²¹, אשר מזה למדו בתפלה

מקור החכמה

באחרונה, ומשה הקדים לצוות את השבת
 תחילה. ועי' במדרש לקח טוב כאן פסוק ג,
 ובכלי יקר מש"כ בזה, וברא"ם וגו"א כאן,
 ותורה שלמה אות ז.
 16. ...ומה אני מקיים ועשו לי מקדש בשאר כל
 הימים חוץ מן השבת, או אף בשבת, והדין נוחן
 ומה עבודה שאינה באה אלא מכח המכשירין
 הרי היא דוחה שבת, מכשירי עבודה שאין באה
 אלא מכוחן אינו דין שידחו את השבת, כגון
 שנטל קרנו של מזבח או שנפגמה הסכין שומע
 אני יתקנם בשבת, ת"ל ויקהל משה וגו' בחול
 ולא בשבת.
 17. ועי' ירושלמי שבת יט, א, וידושלמי פסחים
 ו, ג, דפריך והא מזבח שנפל בשבת הרי אינו
 ראוי לבנותו מאתמול ותירצו מין מזבח ראוי
 לבנות מאתמול, וראה מש"כ בביאור הדבר
 במקדש דוד קדשים סי' א, ד"ה ונראה, וקובץ
 הערות יבמות סי' יג, ס"ק דח (קט"ק), וחי
 ר"ש היימן ר"ה סי' ב.
 18. דמיירי שבנו כל ימות החול ולא הספיקו
 לגמור עד שבת, דע"ז בא הציווי שמשכן אינו
 דוחה שבת.
 19. רבינו בא לפרש דהטעם באמת דגזיה"כ

שאינ משכן דוחה שבת, דזה משום דלא דמיא
 בניית המשכן לעבודה.
 20. עבודה דוחה את השבת (וכרש"י, שדוחה
 שבת בתמידין ומוספין וק"צ שזמנם קבוע), וכן
 ביבמות ז, א, ומה עבודה שדוחה שבת וכו',
 ובמנחות עב, ב, ילפינן מדכתיב במועדו.
 21. ולא עשה כלשון עבר, אלא כלשון הווה.
 22. שא"א לעשותן מע"ש.
 23. והתנינן קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאורו
 לעזרה והיו מהכהבין אותו באור כדי לקיים בו
 מצות קלי וכו', (וכפני"מ, והבהוב באור הוא
 מכשירין שלו אלמא דמכשירין דוחה השבת
 בלילה שהרי זה היה מיד אחר הקצירה).
 24. רבי אומר וידבר משה את מועדי ה' מה
 ת"ל, לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח
 שנאמר בהן במועדו, במועדו אפי' בשבת וכו',
 מנין לרבות עומר והקרב עמו שתי הלחם
 והקרב עמהן ת"ל וידבר משה וכו', אלא עומר
 להקרבה ושתי הלחם לאפיה, וקסבר רבי תנור
 מקדש אי אפי לה מאתמול איפסילה לה
 בלינה.
 25. דלא ניתן להדחות אלא במקום שיש כבר
 את ענין השבת, והיינו במקום השראת שכינה.

משך חכמה

שפירש"י "הקדים" להם ציווי שבת למשכן לאמר שאינו דוחה שבת²⁹. אמנם רש"י בתשא (לעיל לא, יג) יליף מ"אך את שבתתי תשמרו" דאין בנין בהמ"ק דוחה שבת, יעו"ש³⁰. אולם בסוף יומא (פה, ט) יליף מ"אך את שבתתי תשמרו" למעט פקוח נפש דדוחה שבת יעו"ש³¹, ודו"ק בכ"ז.

וכבר ביארתי³² דאם יעשו מלאכה בבנין המשכן בשבת לא יתחייבו מיתה בידי אדם. ועוד דאיתא במדרש פרשה ויקרא (א, י) דכ"ז שלא נאמרה מאהל מועד לא נענשו ישראל עליה, יעו"ש³³, ודו"ק. ששת ימים תעשה מלאכה וכו' יהיה לכם קדש. ראה לעיל לא, טז.

שלא באמצעות המשכן, רק הוא היה מקום מיוחד לעבודה ולהשראת השכינה, אבל לא באופן שעל ידו יזכו לראות בכבוד השי"ת²⁶, כי בני ישראל בעצמם הם היו המעון להשי"ת. ו"היכל ה' המה" (ירמיה ז, ד), אז היה בנין המשכן כאחד מפרטי צורך העבודה אחרי בנין המשכן אחר העגל²⁷, שכיון שהשראת השכינה וכבוד השי"ת חופף על בני" קודם בנין המשכן, א"כ תו עבודה וכל צרכיה, אף בנין המשכן, דחי שבת, לכן נאמר משכן קודם לשבת²⁸. אבל אחר שחטאו בעגל הלא לא היו ראויים לכבוד השי"ת רק באמצעות המשכן, א"כ לא נדחית שבת בבנין המשכן, לכן נאמר שבת קודם, וכמו

מקור החכמה

באוהל מועד, משל לדיוטגמא (כתב כתוב בו גזירות המלך על בני מדינתו, מתנו"כ) שהיא כתובה ומחותמת ונכנסה למדינה אין בני המדינה נענשים עליה עד שתתפרש להן בדימוסיה של מדינה (פי' בבית מושל ומנהיג העיר, שם), כך אע"פ שניתנה תורה לישראל מסיני לא נענשו עליה עד שנשנית להם באוהל מועד וכו'. ולפ"ז הוא גם עוד תוספת ביאור כמה דלא כתיב בפסוקינו "מות יומת", וכן בהא דאמרו ביומא סו, ב, זבח וקטר בסייף, שביאר רבינו לעיל דזה משום חסרון סנהדרין, ולנ"ל אפי' דהוא משום דלא נענשו עד אהל מועד, [אמנם דלשון רש"י ביומא שם משמע לא כן, עייש"ה]. ועי' בחי' הרש"ש במדרש שם שכתב וז"ל, והא דאמרינן יומא סו, ב, זבח וקטר בסייף, היינו משום דאף ב"ג נצטוו על ע"ז וכל מיתתן היתה בסייף כדפרש"י שם. וכ"כ הרש"ש בחידושו ביומא שם וז"ל, עי' מהרש"א בחא"ג וש"מ שנדחקו ונעלם מהם מדרש רבה ויקרא פ"א אמר ר"א אע"פ שנתנה תורה וכו' לא נענשו עליה עד שנשנית באוהל מועד, וראה עוד לעיל לב, ח, ד"ה בגמרא, ולעיל לב, כו-כז, מש"כ בזה רבינו, ועי' חזו"א או"ח קכה, ג.

דהשבת נמי היא ענין מציאות ה' שכרא את העולם, וכמש"כ רבינו בריש דבריו. 26. וראה רמב"ן וספורנו שם. 27. כלומר בניית המשכן לפני חטא העגל היה נחשב כאחד מפרטי העבודה במשכן אחר חטא העגל, אבל לא כמו אחר חטא העגל שהמשכן היה לו מטרה בפני"ע להשראת השכינה. 28. דבאמת בניית המשכן דוחה שבת לפני חטא העגל. 29. ועי' במזרחי ובגור אריה שעמדו על לשון הקדים שנקט רש"י ולא כתב סמך, ובמזרחי נקט כרבינו דרך ההקדמה מוכיחה דזה עדיף. ועי' לשון רש"י ביצה יג, ב, ד"ה אלא, וי"ל. 30. הרי דאף לפני חטא העגל לא היה בנין המשכן דוחה שבת. וראה רמב"ן שם ורמב"ן כאן מש"כ ע"ד רש"י, ותו"ש שם אות לד, ותו"ש בפסוקינו אות ת. 31. ר' יוסי ב"ר יהודה אומר, את שבתותי תשמורו, יכול לכל (וברש"י, אפילו לפקוח נפש) ת"ל אך חלק, ולדידיה לא דרשינן אך למעט מלאכת המשכן. 32. לעיל ד"ה והא. 33. אמר ר"א אע"פ שנתנה תורה סייג לישראל מסיני, לא נענשו עליה עד שנשנית

יזמא מליא רישיה דז"א כו' ואטיל לחקלא דתשחין קדישין. והנה קדושין חכמה הוא עפמ"ש בזה"ק (תרומה ט"ז וס"ח) חכמה קודש עלאה וכתיב כי ה' יתן חכמה מפיו דעת וחכונה. דחכמה הוא מה שלומד מחבירו. וכן חכמה קודש עלאה החושב"כ שיתן מהשמים ומדת חכמה נגדה מאמר יהי אור דאי' (ב"ר פ"ג) דה' פתמים אורה שבה כנגד ה' חומשי חורה. ובינה הייט שמבין דבר מתוך דבר. והו' מפיו דעת וחכונה שהוא החושב"פ מפיו של הקב"ה כמ"ש דברי אשר שמתי בפיו והיינו שמבין דבר מתוך דבר ודעת היינו מה שאין אדם יכול להשיג ע"פ הבנתו ושכלו רק בזוכה ע"י רוח"ק עד"ש (ב"ב יב:). דאמר גברא רבא מילתא ומתאמרה הלכה למשה מסיני כותיה וכ' הגמב"ן שהוא ע"י רוח"ק ועו"א חכם עדיף מנביא וזהו דעת וכמ"ש רש"י (משא) ובדעת רוח הקודש. וז"ש וברכאן בינה כמו שאמרנו דברכה הוא ריבוי כמו ברכה דאדם ודגים. ובריש ס' הבהיר דברכה התורה נקראת ברכה כו' וכמו שאמרנו (ונת' מא' ה) שהוא רק החושב"פ שהיא ארוכה מאדך וגו' ועו"א ברכה ה' היא תעשיר זו השבת (כמ"ש ב"ר ר"פ יא) והיינו עשירות דחושב"פ עד"ש (מד"ח חשא ג) ע"פ והשבת לעשיר וגו' בעשירי חורה אני מדבר ולא בעשירי ממון כו' וכן נדרש (תמורה טו). עשיר ורש נפשו מי שעשה חכם לזה כו'. ועשירות היינו בחושב"פ דחושב"כ הרי כרוכה מונחת כל מי שרואה ללמוד יבא וילמוד (כמ"ש קידושין טו). ובשבת זוכין לריבוי השפעה בחושב"פ והו' ברכאן בינה כנ"ל. וכ' ה' בחכמה יסוד ארץ חכמה חושב"כ כנ"ל וכן נברא העולם כמ"ש (ריש ב"ר) שהתורה אומרת אני סייעי כלי אומנתו של הקב"ה. טען שמים בחכונה היינו החושב"פ בינה כנ"ל. וטען לשון שכלול ועדמ"ש (זח"א חו ב) ביום השביעי דא חושב"פ דאיהו יום ז' וביה אשתכלל עלמא כו' והיינו מלכות פה חושב"פ קדיט לה. והייט כמו שלפה השי"ת שאין העולם מתקיים שיהיה הקלקל ונלרך הרב חכמה לחקן הרב כעם. בדעתו שהאמות נבקשו ג"כ מרמו לחושב"פ עפמ"ש (זח"א קיו ה) דנרמו במש"כ נבקשו כל מעינות תהום רבה מבוטי דחכמתא לתא. (ונת' וילא מא' ב) וכתיב בחכמה יבנה בית ובחכונה יתכונן היינו שהשכלול הוא בחושב"פ כחומר. ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים היינו מי שזוכה להחושב"פ שהוא הרב חכמה לחקן הרב כעם עד"ש (מ"ר ומד"ח הקה) כל יקר ראחה עינו זה רע"ק וחביריו דברים שלא נגלו למשה נגלו לרע"ק וחביריו (ונת' כ"פ) וזהו נקרא עשיר בדעת עשירי חורה חש"כ כל הון

יקר ונעים. והנה הסדר מהשי"ת קדושה ואח"כ ברכה חכמה ובינה. אבל האדם מלדו לא יוכל לקבל הקדושה עד שיקבל הברכה שהוא הריבוי בחושב"פ הרב חכמה לחקן הרב כעם ואח"כ זוכה לקדושה. וע"כ כ' מקודם ויברך אלהים את יום השביעי ואח"כ ויקדש אותו שמשני החכמה מהשי"ת. וכמ"ש סוד מרע ועשה טוב. וכן שבת שהוא יתוד קוב"ה וישראל וכתיב כי אם פגועתיכם היו מצדילים ביניכם לבין אלהיכם. לכן לריך לאסתחאה גרמיה בענין רחלו הזכו הסירו רוע מעלליכם ואח"כ יוכלו לזכות לקדושת השבת. ולית לך מלה לתברא יאה"ר אלא אורייתא (כמ"ש זח"א רב ה) וכבר אמרנו דהיינו חושב"פ עד"ש (סיבה נב ב) אם פגע בך מגול זה משכהו לבהמ"ד שהוא נוקם חידוש הלכות דחושב"פ. וע"כ הוזכר ברכה ואח"כ קדושה כנ"ל. וכן אומרים ברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים. ברכה הוא אף בימי החול דה"ח דמשחדלי באורייתא דמיין לשבתות כמ"ש (זח"ג קדו סע"ב) ואף בחול זוכין לריבוי וברכה בחושב"פ. וכן כ' ברוך ה' יום יום וא' (ברכות מ.) כל יום ויום הן לו מעין ברכתו ופירש"י שם על שבת מעין שבת זיו"ט מעין יו"ט אך בסוכה (מו.) פירש"י בחול מעין של חול ע"ש. שאף בחול יש ברכה כנ"ל. וזהו ברכתו מכל הימים שבשבת כל א' מישראל כת"ח וזוכה לריבוי השפעה בחושב"פ. וקדשתו מכל הזמנים שהזמנים נקראו מקראי קודש זמינין דקדש דישראל מקדשי ומומני לקודש עלאה לזכות לחכמה עלאה ובשבת זוכין לכל הקדושות מהזמנים שהם ו' זמנים כנגד ו' המדות. ושבת כלול מכל קדושות הזמנים (ונת' פ' וילא מא' ג באריות):

[ח] **שִׁשִּׁת** ימים חששה מלאכה וביום השביעי וגי' בפר' זו נזכר השבת קודם שנלחצו על מלאכת המשכן מחשבת"ה. וכן בליווי השי"ת למשה נאמר השבת רק שם נאמר בפ' תשא אחר ליווי מלאכת המשכן בפ' תרומה תלוה. הענין עפמ"ש (שבת סט:). מר סבר כברייתו של עולם ומר סבר כאדם הראשון. שברייתו של עולם היו מקודם ו' ימי המעשה ואח"כ שבת ולאדם"ר שאלר בע"ש ניתן השבת ואח"כ ו' ימי המעשה. והיינו דעיקר ברייתו של עולם היה להיות עיקר שכינה בחתונות (כמ"ש ב"ר פ' יט) ואמרנו (מ"ר ר"פ וז) בג' דברים הללו נברא העולם שג' ה' בחכמה יסוד ארץ כוון שמים בחכונה. בדעתו וגו'. ובג' דברים הללו נעשה המשין כו' ובג' דברים הללו נבנה ביהמ"ק כו' וכן לעמיד בג' דברים הללו נבנה כו' והיינו שהעולם נברא בתורה שבכתב כמ"ש (ריש ב"ר) אני הייתי כלי אומנתו כו' וביבוי

פרי צדיק - ב (שמורת) רבינובין, צדוק בן יעקב הכהן עמוד מס 222הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ומצדו מחדש בכל יום מפשה בראשית היט ט"י
 חידוש הלכה שהקב"ה מחדש בכל יום כב"ד של
 מעלה (כמ"ט ט' מט) והיה השי"ת עוסק בימי המעשה
 במלאכת המשכן בכל העולם נברא להיות משכן לשכינה
 בתחתונים ואח"כ בא השבת וליוה השי"ת לישראל נוחו
 ביומא דשבתא כי היכי דנחי ביה אנא (כמ"ט מד"ת
 בראשית משאלתום) והיינו שצוה לישראל שגם הם
 יעסקו בימי המעשה במלאכת המשכן. והוא דחידוש
 הלכות דמושב"פ ניתן לחכמים ואף השי"ת שומע
 לב"ד של מטה כמ"ט (ב"מ פו.) וע"ש כך נקראו הי"ח
 בנאין שעוסקין בבניט של עולם (כמ"ט שבת קיד.)
 והיינו מלאכת המשכן כאמור. ואח"כ נוחו ביומא
 דשבתא כי היכי דנחי ביה אנא וכן כ' בדברות ראשונות
 כי שבת ימים וגו' וינה ציוס השביעי על כן צדק וגו'.
 אך לאה"ר שקלקל ביום ו' ניתן לו השבת שיוכל
 לתקן הקלקול ואח"כ יוכה להכניס קדושה לימי המעשה
 שכל מה שיפשה יהיה מלאכת המשכן ע"י הכונה לשם
 שמים וכמו שאמרנו כ"פ מהרמב"ם (בה' דעות ובפרקיו)
 שכשמכוין במעשיו כענין עוה"ו לשם שמים כגון
 לקבוע עמים לתורה ולגדל בניו לת"ת נעשה מלאכתו
 שבונה לשמים. והיינו מעשה המזוה שנקרא מעשה
 המשכן. וכן בדברות אחרונות שאמר הקלקול כתיב
 אזכרת כי עבד היית וגו' ויוליאך ה' וגו' על כן לך
 ה' אלהיך לעשות את יום השבת. והוא שקדושת השבת
 יועיל לתקן הקלקול וכענין יציאת מצרים ויוליאך וגו'.
 וכ' לעשות וגו' דאף דכ' לדעת כי אני ה' מקדשכם
 מתנה טובה יק לי בציט גכוי ושבת שמה ואני מבקש
 לתנה לישראל (כמ"ט שבת י:) מ"מ לריך האדם
 מצדו להכין א"ע להכניס קדושה לשבת ע"י היראה
 והשובה לאסחאה גרמיה דחלו הזכו ואז השי"ת עוזר
 לו להוליאו מכל רע כמו ביציאת מצרים. ואח"כ
 יוכלו לזכות להכניס קדושה לימי המעשה שכל מה
 שיפסקו בהם יהיה בקדושה וכמו מעשה המשכן. וי"ל
 שזה הענין שפ"פ הש"ח כ' השבת אחר ליווי מלאכת
 המשכן וכמ"ט הרמב"ן (ר"פ וו) שהפרשיות נאמרו
 כסדר והליווי למשה רבינו על מלאכת המשכן היה
 קודם הקלקול אך משרע"ה אמר לישראל הליווי על
 מלאכת המשכן אחר יוהכ"פ א"כ בזה"ק (קנה א) מה
 כתיב בקדמיותא מאת כל איס וגו' ע"ס וכן א' בזה"ק
 (ק"א א) ועובדא דמשכנא לא אחטביד אלא מישראל
 בלחודייהו כו' ע"ס. (וכ"כ בגליון הזה"ק) וע"כ כפ'
 חשא קודם הקלקול נאמר השבת אחר ליווי מלאכת
 המשכן והיינו נוחו ביה כי היכי דנחי ביה אנא
 שיפסקו בימי המעשה במלאכת המשכן ואח"כ יהיה
 השבת משא"כ כפ' וז' אחר הקלקול הקדים להם

משרע"ה השבת למלאכת המשכן עפ"י השבת שיוכו
 לריבוי המעשה במושב"פ שהוא הרב חכמה לתקן
 הרב כעס יוכלו לתקן הקלקול ואח"כ יוכו להכניס קדושה
 לימי המעשה שהיו מעשיהן לשם שמים ויהיה במלאכת
 המשכן כאלה"ר ששמר השבת ואח"כ היה לו ו' ימי
 ימי המעשה. וזה שאומרים במוש"ק יהי נעם ה'
 אלהיט עלינו וגו' שזה הברכה שברכס משה בגמר
 מלאכת המשכן (כמ"ט מ"ד נשא פ' יב והובא ברש"י
 פקודי) תשרה השכינה במעשה ידיכם. וכן בשבת
 שנשאר בזמן כמו המקדש בעולם ואף אחר הקלקול
 שוכן השי"ת בשבת בלב בני ישראל. מבקשים צמולאי
 שבת יהי נעם ה' אלהינו עלינו שתשרה שכינה
 במעשה ידינו ואף בימי החול יהיה כל מעשיו לש"ס
 ויהיה במלאכת המשכן וכדש"נ למצות בנעם ה' ולבקר
 בזה"כ ששבת הכל יושבים בבית ה' ובהיכלא דמלכא
 ומבקשים שיושאר הקדושה לעולם שבתי בבית ה' כל
 ימי חיי וגו' (ונח' במ"א). ואמר צב' פרשיות שבת
 שבפ' תשא ופרי' ז' העונש למחלל שבת שס' כ' מחלליה
 מות יומת וגו' וכן כאן כתיב כל העושה בו מלאכה
 יומת. והוא דאמר שאמר לדעת כי אני ה' מקדשכם
 שהשי"ת נוחן המתנה טובה דשבת לישראל והיינו שהיו
 ישראל כמו מקדש משכן לשכינה וזש"נ מקדשכם שפשה
 אהכס בחי' מקדש (כמו שנת' תשא מא' ז' וש"מ)
 ושחא יאמר האדם שיוכל לשמוך ט"ז כיון שבשבת מחזיר
 משרע"ה הכתרים דמ"ת לישראל והיינו שיוכו כמו
 במ"מ דנעקר יתה"ר חלבס (כמו שנת' מא' ו) ויסמוך
 על קדושת השבת ע"ז נא' ושמרתם את השבת וגו'
 ממחלליה וגו' שמי"מ לריך האדם לשמור עלמו שלא
 יכנס ח"ו הילת"ר. אף דאמת המשמר שבת כהילכתה
 משומר מן העבירה ומקטרוג יתה"ר כמו שאמרנו
 מהמחילתא ופע"ח. מי"מ הילת"ר יכול לנטוס בלב
 שיחלל השבת ח"ו. וכמו שאמרנו במ"ט (שוא"ט תהלס
 לז) ז' הבליס אמר קהלת כו' שבת חזיר ומסתכל כו'
 ולא מלא אלא קדושה ומנוחה אח"כ הסתכל שאדם
 חוסא בו ומתחייב בנפשו ואמר הכל הכל. שהוא דאמר
 שאמר ו' הבליס כנגד ו' ימי המעשה נסתכל בשבת
 ומלא רק קדושה ומטמה וסבור שאין בו הכל אך
 כיון שראה דכ' מחלליה וגו' שיוכל הילת"ר לנטוס
 שיחלל השבת ח"ו אמר גם זה הכל. וכן כאן בפרשה
 זו שמורה שט"י השבת יוכל לתקן הקלקול וכמו
 שאמרנו. אמר ג"כ שנת המחלל שבת. שלא יאמר
 האדם כיון שט"י קדושת השבת יוכל לתקן הכל ויכלל
 מקטרוג הילת"ר להבא שוב אין לו סתד. ע"ז שהזכיר
 השי"ת בעונש מחלל שבת שהילת"ר יוכל לנטוס שיחללו
 ח"ו. וכמו במחן תורה דאף דנעקר יתה"ר לגמרי
 מ"מ

לא, יג. אך את שבתותי תשמורו כי אות הוא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדישכם. לא אך המשכן ממשיך קדושה על העם כי גם השבת, אי לכך "אך את שבתותי תשמורו", ולא תבנו המשכן בשבת, "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדישכם", אף על-ידי השבת, וממילא אין צורך לבנות המשכן ביום זה.

לא, טו. ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לה'. מדוע נאמר "יעשה מלאכה" ולא "תעשה". אלא, גם בכלי המשכן מצינו שנאמר אצל המנורה "תעשה", משום שנעשתה מאליה בנס, כמו גם בלוחות שה'מם' וה'סמך' היו עומדים בנס. על כן אמר כאן הכתוב, דאו שלא תצטרכו לעשות מלאכה בשבת, "כי ששת ימים יעשה מלאכה" של משכן בדרך נס, "וביום השביעי שבת שבתון", לא תעשה המלאכה על פי נס. ללמדך בא, שאף אתה אינך צריך לעשות המלאכה ביום השבת.

לב, א. וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. הדבר תמוה, מדוע שאלו בלשון "לא ידענו מה היה לו", היה להם לשאול רק היכן הוא, ודי. ברם, נראה שכיונו בזה לשם שמים, לפי שנאמר "והיה כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל וכו'", ודרשו חז"ל וכי ידיו של משה עושות מלחמה וכו' אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה היו מכוונים לבם כלפי שמיא. על כן סברו שהיה טמון במשה כח מיוחד המושך תמיד את הלב אל השם יתברך, ולכן רצו גם כעת שיהיה להם לאלקים, פירוש, כח מנהיג אשר ילך לפניהם למען יביטו בו תמיד, ויהיה לבם תמיד להקב"ה. אלא שהיתה להם בעיה שלא ידעו איזה כח היה לו, וכמו כן סרבו למנות אחר תחתיו, אחר שחששו שמא סופו שימות אף הוא, כמשה.

לכך פנו לאהרן, אחר שסברו שהוא כאחיו של משה ודאי מודע לכח הטמון בו, ובקשו ממנו "קום עשה לנו אלהים", פירוש כח המושך לדבקות בה', "כי משה האיש", היינו שמשה לא היה כי אם איש ועל כן מת, ולפיכך גם איננו רוצים למנות אחר תחתיו. "לא ידענו מה היה לו", כלומר איננו יודעים מה הכח שהיה לו, שאם ידענו היינו יוצרים אותו בעצמנו, לכן אנו פונים אליך, שאתה בודאי יודע לעשותו.

(ראה קונטרס "ויאמר יצחק" דרוש ה', כולו מבאר בארוכה פרשת חטא העגל,

ומפרש הפסוקים)

אוכלים לשם קדושת שבת מלבד מה שהיא מתקיימת בנו על ידי האוכל, כענין הלל שהיה אומר שהיה גומל חסד עם נפשו באכול ושתה (ויקרא רבה לד ג), גם על ידי הכוונה לכבוד שבת העליון הוא כאלו את השבת עצמו אנו מכבדים ומענגים, שאור הכוונה עולה למעלה ראש. ועל כוונה זאת אחשוב שהנביא דבר באומרו (ישעיה נח יג) וקראת לשבת ענג, לומר אל תקרא לאכילה ושתיה ענג כי אם לשבת תקרא ענג, שתשמח ותגיל בלבך כאלו הוא עצמו הענג שתתענג בו בכוונתך.

ובזה נבא אל ביאור הכתובים. אמר הוא יתברך הלא צויתי לעשות משכן לשכני בתוכו. אך בזאת שאת שבתותי תשמרו, ולא תדחו שבת לעשות המשכן, וזה בין בלילה בין ביום. וזהו אומרו שבתותי לכלול מדת לילה ומדת יום, שכל אחד בחינת שבת בפני עצמה כמפורש בהקדמה ראשונה. ולכל יקשה בעיניך למה לא חדחה שבת מפני מה שבו תשרה שכינה, על כן אני נותן לך שלשה טעמים:

אחד, כי אות היא וכו'. והוא לומר אל יעלה על רותך שאין בשמירת שבת יותר כי אם להבטל ממלאכה ביום שהקב"ה לא עשה בו מלאכה כשברא העולם, שהוא אות וזכר לחידוש העולם, שאם כן הוא היה נדחה מפני המשכן. אך מה שאות היא השמירה שאמרת תשמרו הוא דבר פנימי המקשר ביני וביניכם שהוא דבר שהוא ביני ונכנס ביניכם שהוא חוץ נפשכם שהוא מעין היותכם היכל לשכינתי, שהיא גם הוא חלק אלוה יתברך כאמור בהקדמה שנית ושלישית. ואם כן כיון שהמשכן אין השראת שכינה בו מצד עצמו כי אם באדם כמה דאת אמר (לעיל כה ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כי בתוכו לא נאמר אלא בתוכם שהוא כי היכל ה' הוא האדם וממנו יתפשט אל המשכן. ואם כן אמור מעתה איך בשבת שהאדם הוא היכל ה' יעשה מלאכה במשכן שהוא עצמו מצד עצמו אין בו שכינה אלא ממה שנמשך לו מן האדם, שעל ידי היות האדם היכל ה' נמשך אל המשכן.

ועוד טעם שני. והוא, כי השבת היא לאדם קדושה לדורות, והמשכן הוא אינו אלא בזמנו. ואיך נדחה קדושה שהיא לדורות על מה שאינו אלא קצת זמן. וזהו אומרו לדורותיכם.

שבת הן רוחניות כאמור משני שמותיו יתברך כמדובר, ולמה שנפשות בני ישראל חלק אלוה ממעל על כן בכא השבת מתעוררות ומתרכות בחינותיה ומשפיעות אל כל מקומות קדושה, כפרט אל נפש כל איש ישראל לפי גדרה בא אל תוך פנימיות נפשו שהנפש נעשית כהיכל אל השפע ההוא, יען כי הוא יתרון אור גדול מאד מאיכות נפשו, ואת היתרון הזה קראו רבותינו ז"ל נפש יתירה (זהר פנחס רמב ב) שהוא על היתרון שיש לשפע ההוא על מציאות הנפש אשר בקרבו, או שקורין בשבת את נפשו על היתרון שיש לה על ידי האור הבא אל קרבה נפש יתירה; ג. כי הנפש יתירה היא חלק אלוה ממעל למעלה מאיכות נפשו והוא מעולם שכלו מנוחה ואין בו יחס שום בחינת מלאכה, ועל כן אשר בו חלק מהעולם ההוא ועושה מלאכה בנפש יתירה ההיא בקרבו פוגם וקוצץ שורש נפשו ממקורה ומיד הוא נכרת, ועל כן גם בלי עדים והתראה לא יבצר ממנו כרת; ד. שעל ידי הנפש יתירה מתאחזת נפשו עם קונו בחוט חסד משוך ממנו יתברך אל תוך נפשו, וזהו ביני וביני בני ישראל, ועל כן זר ששבת שהוא כמכניס עצמו בנתיים, כמאמר רבי יוחנן במדרש רבה (דברים רבה א כא) משל למלך והמלכה שהם יחד ובא זר ונכנס ביניהם: ה. כי כאשר העושה מלאכה בשבת קוצץ ומשרש נפשו משורשה, כך המכבד את השבת בהתענג בו לשמה ועסוק בו בתורה ונמנע מכל דברי חול, הוא מוסיף התעוררות והתרכות הארה בבחינות השבת כאלו את השבת הוא עושה, כענין ואנכי מלאתי כח את רוח ה' (מיכה ג ח). והענין כי למה שאור בחינות השבת הן בנפשו היא הנפש יתירה, מה שזה מענג את חלקי הנפש יתירה שהן הן מאיכות בחינותיו בכוונת קדושת בחינות השבת העליונות, כוונתו עולה ומאירה עד למעלה. וכוה יובן מאמרם ז"ל בגמרא (שבת קיט א) שרבי פלוני היה מרבה ביותר להביא ולהכין לכבוד שבת ואמר לאשתו אלו היה רבי יוחנן בא להתאכסן אצלנו לא היינו מכינים בשבילו. והלא יקשה שאינו דומה, כי אם היה בא רבי יוחנן היה הוא האוכל, אך עתה אנחנו האוכלים ואנחנו השותים. אך במה שכתבנו כי הנפש יתירה הבאה לאדם היא מאיכות גדולת קדושת השבת הבלתי נפרדת ממנו, מה שאנו

אך הקדוש הדבך תמיד לאדוני, ומשן מהלכה בין המשכלות האמנותיות בארבת בראי וראתו, והם נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עדות פה בעולם הזה.

והרי המטילה ישרים מירי בארם שהשיג מדינת מדה הקדושה שהיא מן המרדיונות העליונות במולמו של רפכ"י, והיא מדינה שבהת עם העבודה משיג את השכר של הדיבקות בחקב"ה, ונחשב כאילו מתהלך בארצות החיים כמו שזכרנו היחידים והשורדים, שהם משיגים מדה הקדושה תמיד חוכים לבחינת 'עולמן' מראה בחיך' בעזרתו. אמנם בשב"ק זוכה כל אדם לדוממות הזאת באיזה בחינה של אחד משיגים מעור"ב, והוא באיזה בחינה כאילו מתהלך בארצות החיים, והוכים כל ישתאל למתנה טובה"י של הדיבקות הזאת של אחד משיגים בעור"ב, שעם העבודה של השב"ק זוכה למתנה זו בבחינת החילתו עבודה וסופו גמול, החילתו השתחלות וסופו מתנה.

מן ולפי מה שנתבאר מהחב"ן והג"ד איצ"ל ומדינת הקדושה של שב"ק היא בבחינת מקדש ומשכן בזמן, מתבאר היטב המשך לשונו של הרמח"ל ה"ל:

אך הקדוש הדבך תמיד לאדוני, ומשן מהלכה בין המשכלות האמנותיות בארבת בראי וראתו, והם נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עדות פה בעולם הזה והוא איש מה הוא עצמו נחשב ממשן מקדש, ומתנה, ומתבאר, וכן אמר (רש"י בראשית י"ז פ"ג) מ"ו (ו' יעל מעליו אלוהים) האבות הן הן המרכבה, וכן אמר (רש"י בראשית י"ז פ"ג) העדיקים הן הן המרכבה, כי השכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש, ובעתה המאכל שהם אוכלים הוא כקרנן שעולה על גבי האשים.

ומבואר מזהרר דבחינה זו של מדה הקדושה של החיים הני"ל, שנתעלו למדינת גבורה ני"ל שבבקים תמיד בחקב"ה כאילו מתהלכים בארצות החיים, הם כמשכן ומקדש וכל אוכלתם נקרבנות, והיינו משום שהשכינה שורה עליהם ממש כמו שהיתה שורה במקדש. ממילא מוכן וכשב"ק שזוכים כולם לבחינה הזאת של מדה הקדושה, והיא בחינת דביקות בשכינה כענין מקדש בבחינת הזמן, הרי השכינה שורה עליהם ג"כ כמו שהיתה שורה במקדש, והן הן זכרן הרמב"ן והג"ד איצ"ל: שע"י קדושת השבת יש בחינה של השראת השכינה מצד הזמן כמו שהיה במשכן ומקדש בבחינת מקום.

ולפי"ז יוצא דכמו שהחיים שזכו למדינת מדה הקדושה עשויים כל אכלותיהם כקרבנות ע"י המזבח, כמ"כ מתעלה כל אדם בשב"ק לבחינת משכן ומקדש ונעשים

הן בדרך תעלית שתמשך לעיל היתרה.

יד עי' בענין זה לעיל מאמר ב' ומאמר ג' וע"י שיתבאר לנו המדרגה בדרך אריה על דבר רש"י אלו שהעדיקים הם יושבות של הקב"ה ה"ל, ומשם דמילוא מי על דם השכינה שורה בארץ, והשכינה היא ע"י"ם, ואפי"ן הם פסא לשיבת המרכבה, ע"ל.

י"ל (ומא לט, א) אדם מקדש עצמו מעט מקדשים איתו חרבה, מלמדה מקדשים איתו מלמעלה, והשתחלות הוא שידוה האדם נכדל ונעשה מן דהמכריות למי' ומתדבק למי' ככל עת וכל שעה באלתי... והנה האיש והמקדש בקדושת בראי אסיל מעשיו המשמלים החיים להיות עניני קדושה ממש, ופינעו אכילת קדשים שדתי עצמה מצוה עשה, ואמרו י"ל לרבים אוכלים ובעלים מתחבטים...

ומתבאר מדבריו הקדושים, ומדינת מדה הקדושה היא העליו שפעלה האדם את החומריות לעניני קדושה ממש, והחרי"ה לחניע למדינת זו היא זחלתו עבודה וסופו גמול תחלתו השתחלות וסופו מתנה, וכשאר המרדיונות עד מדה הקדושה כולם עבודה והשתחלות שהאדם משיג בעצמו בחינתו, אבל מדה הקדושה שונה שאין האדם משיגה בעצמו, אלא החילתו עבודה והשתחלות שדוארם מקדש את עצמו ממש, אך סופו גמול ומתנה שמקדשים אותו מלמעלה, ולפי"ז מוכן מה שהשכינה טובה"י של שב"ק היא שאני ויצא לקדשים, שזוה הבחינה של סופו מתנה, שמקדשים אותו מלמעלה, ואמר הקב"ה למשה דבני ע"ה לך (חוריים שאני ויצא לקדשים) בשב"ק והיינו לתת להם המתנה הזאת של מדינת הקדושה שמקבל האדם מלמעלה.

והיינו שבשבת מתאחדים יחד העבודה עם הגמול, ומתוך העבודה של זכירת השמירה השבת וזכה אדם לאיזה דרגה בבחינת הגמול שדתי הקדושה, והאדם משיג בשב"ק אחד משיגים מעור"ב, וע"י העלוי הזה נחלקש ומזדכך גופו בעור"ב, וזכה לאיזה בחינה של יסופו מתנה, שמקבל השכינה של קדושה מלמעלה, והנה שאמר להם הקב"ה שאני ויצא לקדשים:

וכך מתבאר בהמשך לשון המסילת ישרים (שם) ד"ל:

כי, וע"י המסילת ישרים מתבאר שם בשב"ק מתעלה האדם שאפילו חזרבה המשמלים שילי נעשים עניני קדושה ממש, ולפי"ז נראה לכאן משי"כ רש"י במס' ביצה פ"ג, א ר"ד נשמה) בענין הנשמה יחידה שזוכה לה האדם בכל שב"ק ה"ל, יצמנה יחידה - דהנה כל למעלה ולשמחה ולהיה פתוח לזרחה האכל וישנה ואין נפשו קבד עליה, ע"ל. ולמאור צ"ב הלא שני הנשמה יחידה היא ענין דחתי, ואין מתעלה לו בענין דבר נפשו שיכול לאכול ולשתות ואין נפשו קבד עליה, אלא לפי מה שנתבאר יש לדבק הזעיר, כי כלי הנשמה יחידה וכלי המעלה החזקה, אדם שמתעלה תחת סופו שונפשו קצה עליו, אבל שהאדם חי במנותח ושמתה ועם סופו דחתי, הרי שיכול לאכול ולשתות ואין נפשו קצה עליו, וכי שמתנה במאכל ומשמהו ובשאר הנשמה למלאות תחתו לפי סופו שפגוע הזמן שונפו קצה עליו, כי מרגיש בסופו וקווח ואין מוצא סופו כעצמו, אך מתוך הנשמה יחידה שמתבאר דהנה כל למתחך ולשמחה באה חנושה של סופו דחתי, ואין נפשו קצה עליו ברוב המאכל והנשמה, שהנשמה נדמה שגם הגוף מתחבד לקדושה, ואין גם הנשמה באה מתוך סופו דחתי ואין נפשו קצה, והרי זה היסוד של שבת, לישת כי אני ה' מקדשים, לחבד שזוה הנשמה עם מעלתו החזקה, וזוה חכתי לענוע שבת שחזקת משני של מלאכים ומנותח סופו לחימת דחתי של דיבקות בחקב"ה.

דביקות הנשמה בשכינת מעין עה"כ ככתיבת משכן דכתיב וישכנתי בתוכם. ומילול מוכן היטב דשבת היא ככתיבת מקדש בזמן, והמשכן והמקדש היו מקומות של השבת השכינה בתחתונים ככתיבת מקום, אמנם לא היו אלא בזמנם כל זמן שעמדה. ושבתי היא מקדש ככתיבת הזמן בכל הזמנים, שבשבת זוכה כל אדם אפילו ביה"ז לכתיבת השבת השכינה ודביקות בשכינה בעה"ז מעין עה"כ, ונמצא האדם כדומה עה"כ בעה"ז בשיעור אחד ממששים.

ולפי"ז מוכן היטב משי"כ הגי' איצ"ל זצ"ל דכשבת זוכה האדם להמשכת הקדוש כמו המשכן כדכתיב אני ה' מקדישכם, וגם בשבת יש כתיבת השבת הראת השכינה בתחתונים ע"י שמתחבר האדם בעליונים בעה"כ יום שכולו שבת. והוא מה שביא לענין בנין המשכן בשבת, ומעיקר הדין היה בנין המשכן דוחה שבת, אלא דמאז שכשבי"ק יש ענין משכן שריא מקדש ככתיבת הזמן, אי"צ לפניך המשכן בשבת כי מצא עצמה של השבת יש המשכת הקדושה מהשכינה הקדושה על ישראל.

והרבי'ס מדקדקים מאד, שהרי מקוד של הגי' איצ"ל ששבשבת זוכה האדם להמשכת הקדושה כהמשכן הוא ממש"כ אני ה' מקדישכם, והרי זהו המתנה שנת שנוכח גמ' שבת שאמרו עה"כ הזה לדעת כי אני ה' מקדישכם - אמר לו דכתיב למשה משה טובה יש לי בבית גורד ושבת שמד, והרי לפניך המתה"ל יוצא שהמתה טובה הזאת של אני ה' מקדישכם, היא השכר שהשבת היא עצמה ככתיבת או משישים בעה"כ, והרי לפי דברי הגור"א השראת השכינה במשכן היא כתיבת דביק השמחה בשכינה בעה"כ, הנמצא שהמשכת הקדושה של שבי"ק לנשמת ה' והדביקות של הנשמות השכינה כמו בעה"כ, ונמצא שדברי הגור"א המתה"ל והלך עולים בקנה אחד ממש, והן הן דברי הרמב"ן ששבת היא מקדש ככתיבת הזמן והדברים נפלאים.

ידן ונראה לחסוף עוד עומק בענין זה של המתנה טובה' של שבי"ק שמתעלה האדם למדרגת אחד משישים לעה"כ, והנה ענין המתנה טובה' שהודיע הקב"ה לישראל ושבתי שמתה, מביא שם כמה דחינו מאי דכתיב לדעת כי אני ה' מקדישכם וביאר שם רש"י (ר"ח לדעת) וז"ל: ידעת כי אני ה' ומי - להודיע את כח שאני יוצא לקדשם.

ונראה לכאן יסוד ענין קדושה זו עפ"י מה שביאר רבינו הרמח"ל כמסמלת' ושו' (פרק כז) פורת הקדושה וז"ל: ענין הקדושה ככל דתא דהיינו תולדת עבודה וסופו גמול תולדת השתדלות וסופו מ' ימים שתולדת הוא שם שוארם בקדש נצטט, וסופו מה שיפדוים אותו, והוא כי יתעורר ויחלוקה את שם שוארם בקדש נצטט, וסופו מה שיפדוים אותו, והוא כי

הביארה בשית אלפי שנין, ורק מזדמנת חטאת נחלקל וקלקל העולם עמו ולא זכה למדרגה זו של שבי"ק, ומאז גורם בהכרח שהעולם לא תבוא לחקונו כביעור הירע אלא ע"י המשך כל הדרגות של השית אלפי שנין.

וכי"כ הרמח"ל בפרט הבונה (סי' ס) וז"ל: ואם היה עומד באשונתו, ולא היה מתעבה אהר יצוד"ר, אלא אדרבה, היתה מתחזקת כלפי האמונה הזאת, אז היה נקרא עושהי חידו העליון, שהרי כבר ראה וצידד מתעבתו מה הוא הריע וגם השיג כחכמתו שכל מה שזאת רע, איש אלא נכרא ממנו ויחבר לכבוד עצמו, והנה היה די שיתעתי באמונה זו שלא לעבור את פי ה' והי' על ליל שבת קודש, כאשר הכינים יצדו, שאז היה הכביה עושה כיום אחד מה שהוא עושה עתה בשראת אלפי שנין, והיינו שזוהי סוף סוף מציאה לו בפועל שמה שראויין מודדו יתן הוא אמת, והי' כי היה מפסל ברגע אחד כל דתו פני העולם.

וכיאר שם הגור"א פרידלנדר זצ"ל (הערה 59) וז"ל: אילו היה עומד נמד פדיוני הרוש במשך יום השישי לא היה עוד במלחמתו כל הדרגות נמד יצוד"ר כמשך שיתא אלפי שנין כי אז היה הקפיד כמסל את הצדד בפועל כמין יום השישי, וכפסות השבת הזאת הביאה כחא ליתו שלישותה, ומשם תולדה היה האדם מתעלה בעולם השכר מדרגתו למדרגת לצת נצחיים.

וממילא י"ל דאע"פ שנתקלקל העולם ואיבד אדם הראשון את השבת שבה היה מגיע ליי שלמותו, מ"מ לא איבד לגמרי את השבת, אלא עדיין בכל שבת נשאר אורה כתיבה של השבת המתוקנת, ונשאר עכ"פ אדם משישים של העה"כ אפילו בעה"ז, והנה המתנה טובה שנתן הקב"ה לישראל, שיוכלו לטעום קצת מן הדביקות בשכינה של העה"כ כיום השבת במקצת שנשאר.

מן ומביאר לפי דברי המתה"ל, דהכתיבה של המתנה טובה' של שבת היא שבשבת מתאחד אצל האדם העבודה עם השכר ומתוך עבודת השבת עצמה מקבל האדם עם העבודה את השכר, שהשבת עצמה היא אחד משישים בעה"כ, ועם שמלדת השבת שהיא העבודה מקבל שכל מיל כדומה עה"כ שהיא יום שכולו שבת, והנה החלק של אחד משישים שנשאר בעה"ז בשבת, שבשבת מקבל האדם את שכלו עם העבודה. ועפ"י"ז יש להבין דברי הרמב"ן הנ"ל דשבת היא ככתיבת מקדש, והרי נחבאר מדברי הגור"א דהשראת השכינה במשכן היא כתיבת דביקות הנשמה בשכינה בעה"ז כמו בשבת"כ, והרי זהו ג"כ ענין השכר המתנה טובה של שבת, שהיא עצמה אחד משישים לעה"כ, ואין שבתו נשאר המצוה שהשכר נמשך אחרי קיום המצוה, אלא בעצמה של השבת זוכה האדם לכתיבת עה"כ והיא דביקות הנשמה בשכינה מעין עה"כ, ונמצא שבשבת זוכה האדם לכתיבת מקדש ממש, שמתקיים בכל אדם בשבת כתיבת

ה' המבד שמו, כ"ש" (ימיה ג, ד) ויכל ה' ויכל ה' המה, ומאמרם ויל ושנתם בתוכם נתנו לא נאמר אלא בתוכם כול.

אולם בדברי האלשיך הק' מובא עוד, והמקור למדינה זו שנעשים ישראל יחיל ה' הוא מן האות שש שבת קודש כי אות היא בני ובימים, ונכח השבת נעשים ישראל לצדן לשבתות וזבוחין, והוא ענין הנשמה יתרה של שב"ק שנכנס באדם בשבת, כי בשבת זוכה האדם להארה יתרה ועליו לנשמתו שהוא חלק אלה ממעל, וזהו ענין השבת השכינה שמשרה הקב"ה בנשמותיהם של ישראל ונעשים יחיל ה'.

וזה מתבאר היטב לפניך המהר"ל הנ"ל שהכר של שבת היא האהו משישים של העדה"ב, כי עיקר ענין השפר בעדה"ב היא רביקת הנשמות בשכינה כדברי הו"מ"ל והגור"א, וזהו ג"כ ענין השואה השכינה במשכן כמו שבאר הגור"א, ונמצא שהשואה השכינה בחוץ כל אחד ואחד שנעשה היכל ה' שב"ק היא מנח מעלה הדביקות שזוכה לה האדם בעדה"ב מעין עדה"ב, שזהו ענינה של המתנה טובה של שב"ק.

ועפ"י האלשיך הק' זכינו גם להוספה באור בדברי הגור"א הנ"ל של שבת היא מקדש בבחינה הזמן, וענין המקדש של שבת הוא שואהם נעשה הכל ה' ע"י האהו של השב"ק, שזכנו באדם דבר פנימי שהוא בני ובימים, ונמצא דמה ששבת היא מקדש בבחינה הזמן פירושו שבשבת יש השואה השכינה שנעשה האדם יחיל ה' וזהו ה' דברי הגור"א צמצום וקדושת השבת היא בבחינה המשבת קדושת השכינה בהמשכן, ובשב"ק שנכנסת השכינה בחוץ כל אחד ואחד בבחינה משכן ממש.

כי עוד מובא באלשיך הק' דבר נורא, והנה נמכר לעיל מדברי הגור"א דמשיקן חוץ היה השבת נרחות בשביל בני המשכן, ורק משום שבשב"ק יש קדושה יתרה זו של ה' ע"י בני ה' מקדשם, שהוא בבחינה השואה השכינה באדם, לכן אי"צ לדחות את השבת בשביל בני המשכן, כי יש השואה השכינה בשבת כלעדי המשכן, אמנם בדברי האלשיך הק' נחמדש הרבה יותר מזה, דכל עצמה של השואה השכינה במשכן אינה באה אלא מנח השואה השכינה שבאדם, וה' ע"י שהוא נעשה היכל ה' מנח האהו שש שב"ק, ולא רק שבשב"ק יש המשבת קדושה כמו המשבת הקדושה במשכן, אלא דעצם השואה השכינה של המשכן היא מתוך השואה השכינה של שב"ק, ומשור"ד אין בני המשכן יודע שבת, ומאחר שכל עצמה של השכינה שבמשכן באה מנח השואה השכינה שבאדם מנח האהו של שב"ק, אין ידוע את השבת בשביל השואה השכינה במשכן שלא באה אלא מנחה.

ולפי"ז הגור"א הנ"ל תכדים מסואים חסדי שהרי השואה השכינה במשכן היא מענין הדביקות הנשמות בשכינה של שפ"י עדה"ב, ולכן יודע להגיע לזה הוא ע"י השבת, כיון שבשבת זוכה האדם להארה משישים בעדה"ב, וזהו הוא נעשה מעין לשכינה ומקדש ה', ומתוך כך הוא זוכה להשואה השכינה המתחזקת ביישן ובמקדש.

כי אות היא בני ובימים וכו', והוא לומר אל יעלה על הדין שאין בשבתות שבת יותר כי אם להבטל מפליאה, כיום שהקב"ה לא עשה בו מלאכה לכבוד העולם, שהוא את וזכר לחידוש העולם שאם כן הוא היה נדח מפני המשכן, אך מה שאות היא המשבת שאמרתי תשבוה, הוא דבר פנימי המקשר בני ובימים, שהוא דבר שהוא בני ונכנס ביונים שהוא חוץ נפשם, שהוא מעין הרוחם היכל לשפיע, שהוא גם הוא חלק אלה ומבד [פי' חלק אלה מפעל כמשיך לעיל] כאמור בהקדמה שנית ושלשוד"ף, ואם כן כיון שהמשכן אין השואה שכינה בו מצד עצמו כי אם באדם, כמה דעת אב"ד (לעיל כה, ח) יעשה לו מקדש ונשבעו בתוכו, כי בתוכו לא נאמר אלא 'בתוכם' שהוא כי היכל ה' הוא האדם, ומפני הופשט אל המשכן, ואם כן אמור מעתה אין בשבת שהאדם הוא היכל ה' יעשה מלאכה במשכן, שהוא עצמו מצד עצמו אין בו שכינה אלא ממה ששפיע לו מן האדם, שעל ידי היות האדם היכל ה' נמשך אל המשכן.

מבואר בהכרח כי דברים נוראים, א. שענין האהו של שב"ק היא מענין השואה השכינה בחוץ האדם, והוא דבר פנימי בני ובימים שנעשים ישראל יחיל ה' מלשון תפסוק בירמיה (ו, ד) 'היכל ה' המה', שהוא גם עצמו הוא בבחינה היכל ה'. והביא בשם הגור"א הילשין מוצרים ישינותי בתוכם, ולא בתוכי שדוק"ה שזכר שינותי בחוץ נפשותיהם של כל יחוד משראל, כי נשמת ישראל היא חלק אלה ממעל, ונעשים כל אחד מהם היכל לשכינתו בבחינה משכן.

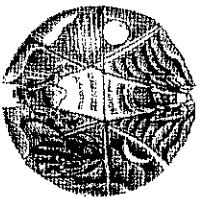
וידוע שהאריך בזה הגור"א בהולאדן זצ"ל בנפש הדלים (שער א פ"ד) וד"ל: לואת הרי כי ודאי עיקר ענין הקדש והמקדש ושריית שכינתו תכבוד הוא האדם, שאם יתקרב עצמו כראוי בקיום המצוות כולן שיהיה תלוי גם כן בשורשן העליון כמקור אב"ד השיעור קומה כריכיל של כלל כל העולמות כוללם... או הוא עצמו המקדש ממש ובלשון

שה' הי"ל האלשיך הק' בהקדמה שניה ושלשית לעיל: ב. שאין שמידת השבת יתרה נשית מלאכה בעלפא זכר למעשה בראשית, שאם כן לא היה הוא יתרון מלמד כדבר כל כו', כי אם שהשואה בבחינה של שבת הן רוחניות נאמור משינו שמותיו תכבוד כבודו, ולמה שנעשית בני ישראל חלק אלה ממעל, על כן כנח השבת מהעולמות והחבובות בהיותיה ומשפיעה אל כל קהילות קדושה, במה"א אל נפש כל איש ישראל לפי הדוד כה אל חוץ פנימיות נפש שהנפש נעשית כריכיל אל השפע והוא, יען כי הוא יתרון אור גדול מאד מאיכות נפשו, וזהו היחוד הזה קראו בחזונו ויל נפש יתרה, שהוא על היקדו שליש לשפע ההוא על פנימיות הנפש אשר בקריה, או שקודם בשבת את נפשו על היקדו שיש לו על ידי האור הנח אל קרבה נפש יתרה: ג. כי הנפש יתרה היא חלק אלה ממעל למעלה מאיכות נפשו, והוא מעולם שכלי מתמה ואין בו יחס שום בחינה מלאכה, ויל כי אשר בו חלק מלשוליהם שהוא נעשה מלאכה כשהו יתרה הוא הקדוה, מזה וקודם שיהיה נפש מקודת נפשו הוא נכרת, ועל כן גם כלי עדים והמראה לא יגיעו ממנו כרת, עכ"ל.

אברהם יהושע השל

השבת

משמעותה לאדם המודרני

תרגם והוסיף מבוא: אלכסנדר אבן-יון
ערך והוסיף דברי סיום: דודו בונדי

כתב שבת למען יהדות • ידיעת אחרות • ספר השל

ספר השבת

הציוויליזציה הטכנולוגית היא כנראה המרחב* על ידי האדם.
לעיתים קרובות, גובה הגלגלה זו מחוץ יקר, ומכאן לרוב הקרבת
יסוד אחר, מהותי לקיומנו - יסוד הזמן.

בציוויליזציה הטכנולוגית אנו משקיעים זמן לשם השגת מרחב.
הגברת עוצמתנו בעולם המרחב הפכה לייעד העיקרי בחיינו. ואולם,
לקחת יותר אין משמע להיות יותר. העוצמה שאנו משיגים בעולם
המרחב מתגברת וקודמת במתאזנות במהירה לגובל הזמן. ואילו
הזמן הוא ליבנו של הקיום!

אין ספק כי אהה ממטרות האדם היא לרשיג שליטה בעולם
המרחב. ואולם, מימוש מטרה זו הופך למסוכן כאשר השגת
העוצמה בעולם המרחב מביאה לאובדן שאיכותנו העמוקות בעולם
הזמן. ישנו עולם של זמן, שבו המטרה איננה לקנות אלא להיות,
איננה לקחת אלא לתת, איננה לשלוט אלא לשתף, איננה הדרכי
אלא ההרמונית. החיים מאבדים כיוון ומשמעות בשעה שרשיאמה
לשלוט במרחב, ללעלות על החברים* שבמרחב, מתגברת והופכת
לדאגתנו ההדדית.

* במקור שמשמש השל ממות space, וקיים כאן משחק מילים הדומה לסיכוי החלל
החיצון על ידי האדם במרחב החיצוני.
** במקור thing, ותרגומי "דבר" על סמך הספרי השל בהמשך ספרובדיים המאחרים
של השפה העברית המונה "דבר" קיבלו משמעות דומה לזו של thing.

על (more geometric) - מדע המרחב - שאיפה המעידה על צורת אופקים מרחבית.

חשיבה מובנית יצרה אפק שמתקשה להפיש מושגים ללא עזרת כוח הדמיון. וכוח הדמיון פורה במיוחד בכל חקשור להרכבת מושגים ותמונות מתוך שלל הנחומים שעולם המרחב מספק. על האלים לדייה בעלי דמות: קְעֻדָּה דמות או מראה מוכיח את היעדרותו של אל. היראה מפני תמונה קדושה, היראה מפני פסל או מקום קדוש, איך רק תופעה המשתלפת לרוב הייתה, אלא גם תופעה החוזה ומתגלה בכל דרך מחדש בני עמים שונים, אדוקים. בעלי אמונות סמליות ואפילו כופרים הנלחמים בדת ממשיכים לכוונת בך בענוה ובפגיש יראה וכבוד, בפני דגלים ומסלים, בפני מקדשי הלאה, בפני פסלי מלכים וגיבורים. בכל מקום, פגיעה במקדשים נתפשת כהילול.

לעיתים, המקדשים עצמם מקבלים מידה כה רבה של חשיבות, עד שהתמישה שהם כאים לסמל נשכחה. מצבות הזיכרון הנדמות לישכרה, האמצעים מאפילים על המטרה. והאת נשום שהוכריזם שבמרחב נחומים להסדו של האדם, הם קדושים מכדי לסמאם, אך אדם מספיק קדושים מכדי לנצלם. ממך רצון לשמור על הילדושה, ולמך רצון להנציח את נוכחותו של אל, יש לעיצוב דמותו תפקיד מבריע. עם זאת, אל המפוצץ לפי טעם הדור, אל שנתן לכלוא אותו כנגמלות אנושיים, אתו אלא צילו של האדם.

כולנו שבורים בקסם הזרז של המרחב, שבורים תחת עוצמתו ומפאלתם של היצורים שבמרחב זה. כקטגוריות החשיבה הקיימות בשקלנו, הנפסת הידבריות" (Linguistic) מקים מרכזי, למעשה הידבריות" ריחה כמפנה החשיבה האנושית, היינונו נוטה לעצב

אין דבר מעילי יותר מאשר עוצמה, ואין דבר מחרוזי יותר ממה. בעבר, סבלנו מהשפלה ומבדייון כגלל עוני והולשה. בעת, היעצמה היא זו שעלולה להביאנו להשפלה וליביון. ישנה שמה לעובד בעמלן, וישנה אומללות באהבת הרביש. במעיינות הרוח יתנפנן לככות, תקוות וחלומות. האדם המוכר עצמו לעבודת היצורים, ייהפך לכלי שעלול להושבר למרגלות מציין העושר.

הציוויליזציה הטכנולוגית נשענת על רצון האדם לכבוש את הטבע, ולהשתמש בו לצרכיו. יצירת כלי עבודה, אומנות השוריה והחקלאות, בניית בדים ואומנות ומלאכת השיש - מהחידה את האדם בתוך עולם המרחב. ריטו השומת חלף כוכבים שבמרחב השפיע על חי האדם ועיצב אותם מאן ומשולם.

השפעה זו, הקיימת עד עצם היום הזה, לא פוסדת על אמונות ודתות. לעיתים קרובות דתות נשקטות על ידי הפגישיה שהאלוהות מצויה במרחב. במקומות מסוימים - כהרים, יערות, עצים או אבנים - המתייחיים כמקומות קדושים; שהאלוהות ככולה לארץ מסוימת; שהקדושה היא איכות המקדשת לדברים שבמרחב, וכן, השאלה המרכזית היא: ידלן הוא האל? רעיון מלהיב הוא כי אלוהים נוכח בעולם, אך דעיון זה נחפש כאילו נוכחותו במרחב כמקום בזמן, בטבע במקום כהדמיונית; כאילו היה אלוהים חומר ולא רוח.

אפילו הפילוסופיה המטאפיזיקה היא רח של מרחב: הישנות והעליונות היא המרחב האינסופי. המכונת המאפיינת את אלודים-טבע (Menschliche Natur) הן התפשטות, או מרחב, ולא זמן; א הזמן בעיני שפינוזה אינו אלא תכונה ביקודת של התנועה וה"אופי" של המהשכה, שפינוזה שאף לזהה פילוסופיה העושה גאומטריות

של אושר, איום על עצם היינו; הפרנקנשיין של המרחב גורם לניקום המורים יותר מאשר התעלה שעשוי היה להביא.

האדם אינו יכול להשתמש מהממדנות עם בעיית הזמן. ככל שאנו מוכנים להעניק ולהבין, מסתבר לנו זאת: אין אפשרות לכבוש את הזמן באמצעות המרחב. לא נכלל להגיע לשליטה בזמן אלא במלך הזמן.⁴

המסרה הדרגתית הנעלה ביותר העומדת בפני היים רוחניים אינה צבירת מדע, אלא עמידה נוכח תגעים מקודשים. החוויה הרוחית, למשל, אינה חוויה של דבר הכופה עצמו על האדם אלא של נוכחות ורוחנית? הרושם הנתר בפניו של האדם הוא תג האהדה הדרגתית, ולא המרחב בו התרחשה האהדה זו. חנוג שבו מהרהשת האהדה הרוחית הוא אוצר, המביאנו להתעלות מעל לזמן המהולק והמדוד. החיים הרוחניים מתחילים להתעורר שעה שלא עולה בדיונו לחיש את הור הנצחי שבזמן.

בספר זה אין מטרותנו לגנות את עולם המרחב. פגיעה בכבוד המרחב חלוול בכרכה הטמונה בדברים שבמרחב זה פירושים פגיעה בערכה של הכריאה - שעליה נאמר "יורא אליהם כי טוב". אך להתרחס אל העולם רק *sub specie temporis* (מנקודת מבטו של הזמן). קיימת דיקה הדרגית בין הזמן לבין המרחב, והמתעלם מאחד משני עולמות אלה לוקה בעיוותו חלקי. אנו יוצאים נגד הכניעה מסות הנמצים של האדם כלפי המרחב וכלפי השעבוד לדברים שקיימים במרחב זה. אל לנו לשכוח, שלא הזכר הוא שמינעק משמעות לדג הזמן, אלא תג הזמן הוא שביעני את המשמעות לדברים.

את כל המושגים בצלמה ובמרחקה של הידיבריות? בחיי היומיום אנו מפנים תשומת לב בעיקר לאלמנטים הממגלים בפני המשה והחוישים: מה שהעניינים רואות ומה שבכוח הידיים למשש. המציאות הנתפשת על ידינו כממשית היא המציאות המתגלה לחושים שלנו. מציאות זו מכילה עצמים הממלאים נפח מטיים כמימד המרחב. אפילו אלוהים נתפש בעיני דובנו כדבר.

תוצאה של צורת הסתכלות זו על העולם היא עיוורון, המפחיש את קדומה של ישיהו החורגת מנבולות החשיבה הידיברית? רעיון זה כולל במיוחד ביחס לאימור הזמן. בזרות הזמן חסר נפח במרחב, הוא נתפש בעינינו כנעדר מציאות.⁵

אנו יודעים כיצד לנהל את המרחב ולהשתמש בו, אך אין אנו יודעים מה לעשות עם הזמן. מלכד להפוך אותו לשרת של המרחב. רוב זמנו מוקדש לשמירה על דברים שבמרחב. כמובאה מלך, אנו סובלים מאימה ומחורדה עמוקה מפני הזמן, ומתייצבים מוכי הימהה כאשר אנו נאלצים להתמודד עם הזמן פנים אל פנים! הזמן עוברנו הוא היתול עוקצני וארסי, מפליע ערמומיות ונוטריות, בעלת לטח שאינה אלא כנשן בו מיעלים לשיריפה כל רגע היינו.

כאשר אנו נמנעים, בוחרים ומתחמקים מהמתודות עם הזמן, מוצאים אנו מקלט בדברים שבמרחב. את המטרות שאין ביכולתנו לממש, אנו מקדיים מתחום המרחב; נכסים הפכו לסמל ההרחקה והדיכוי. נכסים אים אלא תנוגת מפת הנפש. כדם הדברים שבמרחב אנו חסונים מפני אש, ולפיכך - הם רק מוספים שפן למחורת. האם חרות חרוש היא עם המחסן מפני אימת הזמן האם היא עם המחסן מפני הזמן האול ומחוקב לדג הבלתי נמנע, לדג המוחזק בשעת שמעלים את ערכם של הדברים, הם מחדים אשליה

ישנה כח, ומעיד את מגורי בני-ישראל בסוכות במהלך המסע במדבר (ויקרא כג, פה ואילן).

למאורעות הייחודיים שבתולדות הזמן היתה משמעות רוחנית מרכזית עבור עם ישראל. מאורעות היסטוריים אלו היו משמעותיים יותר מאשר המהלכים החזריים ונשנים הקיימים במעגל השבע, והיא למרות שהקיום הפיזי חלף יותר בדיקה למעגל השבע. בעוד שאלילי העמים קשרים היו למקומות ולדברים, אלהי ישראל היה אלהי מאורעות הזמן: גואל ישראל מן העברות, נזמן חמורה ומגלה עצמו במאורעות ההיסטוריה יותר מאשר בדברים או מקומות. וכך נולדה האמונה בלא-גשמי, בלא-ניתן-לדימוי.

היחודות היא דת הזמן השואפת לקדש את הזמן. שלא כאדם המגביל לצרות-אפקים-מרחבית - עבורו הזמן הוא נטול-מגוון, חוזר על עצמו, הומוגני; עבורו כל השעות שוות, נטולות-סגולה, קריפות עצמן, והמקרא חש באופני המגוון של הזמן. אין שעה זהה לזולתה. היחודי ומיוחד ניתן ברגע זה, ברגע כלפי ייקר לאיד-עדרו.

והיחודות מורה את הדרך להשגת רבויים קדושה, הייחוד מודרדפה אותו כיצד ורבקות במאורעות הזמן הרדויים קדושה, הייחוד מודרדפה אותו כיצד לקדש את המקדשים העולים מתוך זום הזמן של השנה, השבתות וזן המתדלות הארורות שלנו, וקודש הקדשים הוא זיכר שלא הרמאים ולא הרמנים יזכרו לשרפו; זיכר שאפילו הפסדה לא יכלה למוטטו בנקל; יום הפיורים, לזכר חייל, אין כוח שמירה משותף יום הכיפורים להביא ליד כפרה ומחלת העוונות, אלא היום עצמי "עיצומו של זום", עם תשובת האדם הוא המכפר.⁶ ניתן לאפיין את העבודה החזונית והחזונית כאמנות החזונית

עין יפה ונושית

הזמן, יותר מאשר המרחב, הוא שתופס מקום מרכזי במקרא. המקרא רואה את העולם במלמד הזמן. המקרא מתייב בדרות ובמאורעות יותר מאשר בארצות ובדברים; בהיסטוריה יותר מאשר בגאוגרפיה. כדי להבין את הדרכה המקרא, יש לקבל את הנחתו שלזמן יש משמעות בכל הנוגע לחיים, לא פחות מאשר למרחב; שלזמן יש משמעות וריבונות משל עצמו.

אך ממה מקביל ל-thing בעברית המקראית. המונח "דבר" שברוב המקורות של השפה העברית בא להודות על ה-thing, פירושי פירוב המקראי: "אדם", "אלה", "מסר", "ייחוד", "ירשנות", "עצרה" "בקשה", "הפסחה", "החלטה", "לשפפה", "רשאה", "סיפור", "אמורה", "מבצע", "עסק", "עיסוק", "פעולה", "פעשי חסר", "מאורע", "דרך", "אופי", "עיסוק", "סיבה", אבל לעולם לא - thing. דאם עניין זה מעיד על רלוותה של שפה המקרא, או שמה יש כן רמז לרשקפת עולם כחידה (עמיתק המסכה לרשונות מציאות בעל-החיים) - ממה הנגזר מהמנה הדדני אי שפירוש (thing) עם "ירבדות" (thinghood)?

אחד השלבים המשניים ביותר בתולדות היה היה המרת המים החקלאיים כחגים המוקדשים לזכרון מארעות היסטוריות. במקרה העתיקה, החגים היו קשורים לעונת השנה של חסבי. המעגל בא לעיין את מה שמתרחש בחיי חסבי בכל עונה ועונה. בדרך זו, ערכו של יום חג נקבע על-פי הדברים שחשבו מרב כאותה עם. ביחוד, חג חסבה היה במקור חג האביב, והפך לחג החיות והמאורע המעריש; חג השבועות היה חג הקליא קדום שבמקור ציין את "חג הקציר" (שנת כח טו, לז כח, חפך לחג המצות את ממן חזרה: חג חסבה החליף את חג החקלאי העתיק "חג האביב"

מקדש, נרמה, כי המקרא דורש לתת קדימות לקדושה שבזמן. לשבת, בראשית ההיסטוריה הייתה רק קדושה אחת בעולם, הקדושה שבזמן. במעמד הר סיני, בטום נאמר עשרת הדיברות, הכריז אלוהים על קדושת האדם: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". רק לאחר שהעם נכנע לפיתוי והשתחווה לפני דבר, נעל הדבר, ניתן הציוד להקים את המשכן, קדושה שבמרחב. ראשונה התגלתה קדושת הזמן: שנייה התגלתה קדושת האדם; אחרונה - קדושת המרחב. הזמן המקודש על ידי אלוהים; המרחב, המשכן, נתקבש על ידי משה.⁹

בעיר המצרים מציינים מאורעות שהתרחשו בזמן, הרי שהמלמד הנהגן לכל תה כולו השנה נקבע בהתאם למחלף החיים של עולם השבע. פסח וסוכות, למשל, מתחילים כשהיוה מגיע למולדאו. שאר החגים הולכים בימים מסוים בחודש, יום אחד משקף את המתרחש בעולם הטבע, שכן החודש היחיד מתחיל עם מולד היוה, עם ההופעה המחודשת של אור בשמי הערב.¹⁰ השבת, לעומת זאת, עצמאות ומנותקת לחלוטין מכל המתרחש במחלף החודש, ואינה חלילה במצב בו נמצא החודש. השבת אינה נקבעת על ידי מאורעות הטבע, כגון מולד היוה, אלא על ידי מעשה הכריאה. לכן, השבת נפרדת באופן מהותי, מעולם המרחב.

משמעות השבת היא לחגוג ולהלל את הזמן, ואיננה לפאר ולפסס את המרחב. אנו חיים שישה ימים בשבוע חתם לדנותם של הדברים שבמרחב; בשבת אנו מנסים לכוון עצמנו לקראת קדושת הזמן. ביים זה אנו נקראים ליצור זיקה עם הנצח שבזמן. לסדר מתוצאת הכריאה, ולפנות אל המסתורין של הכריאה; לעבר מעולם הכריאה אל כריאת העולם.

המשמעותיות שבזמן - באודיולות הזמן. לרוב המצוות - שבת, ראש חודש, חגים ומילים, שנת השמיטה ושנת הדיבה - קיימת זיקה לשעה מסוימת ביום או בעונת השנה. כך למשל הערב, הבוקר ואחר-הצהריים מביאים עינים קריאה לתפילה, הנושאים המרכזיים של האמונה קשורים אל הם בעולם הזמן: אנו זוכרים את יום יציאת מצרים, וזוכרים את היום בו עמדנו לפני הר סיני; נתקוותנו המשיחיות מהמקדית בצניפיה ליום אתר, באהיית הימים.

ביצירה אמנותית איכותית, התמישה המרכזית ובעלת החשיבות איננה מוצגת במקרה. והיום אליה חדה ליום שמקבל מלך המשחתף בטקט רשמי, ומוצג לקהל כרגע הנהגתו, כך שסמבוטו נצח מנהיגותו יודגשו. גם במקרא נבחרו מילים ומנוחים בקפידות, ובמיוחד אל המשמשים כלפידים המאירים את הדרך הקשה, הרהב והמסוכנת, של עולם המשפיעות חסמת במקרא.

אחד המנוחים הממוכדים ביותר במקרא הוא "קדוש". מונה זה יותר מכל שאר מונחי המקרא, מורה על המיסתורין ועל יוטמות והמילוי האלהי. יש מקום לשאול, מה היה האובייקט הקדוש הראשון בתולדות העולם? האם היה זה האם היה זה מופתו? השימוש הראשון במונח "קדוש" נעשה כארבע מיותר מימיה בספרו של סיפור הכריאה שבספר בראשית. לעובדה שהשימוש הראשון במונח זה מתייחס לזמן יש בשפיעות רבה. "ויברך אלוהים את יום השביעי ויקרא אתו: 'סוכיפור הכריאה לא מוזכרת העניקה חוזרו 'קדוש' לשום אובייקט שבמרחב.

יש כאן הדיגה יסודית מהמשפחה הדתית המקובלת. מחלף העניינים העצמי, על-פי החשיבה המיתית, הוא שלאחר בדיאת שמים נאמן, אלוהים נראה מקיים קדיש - הרי או מעין - שעליו ייבנה